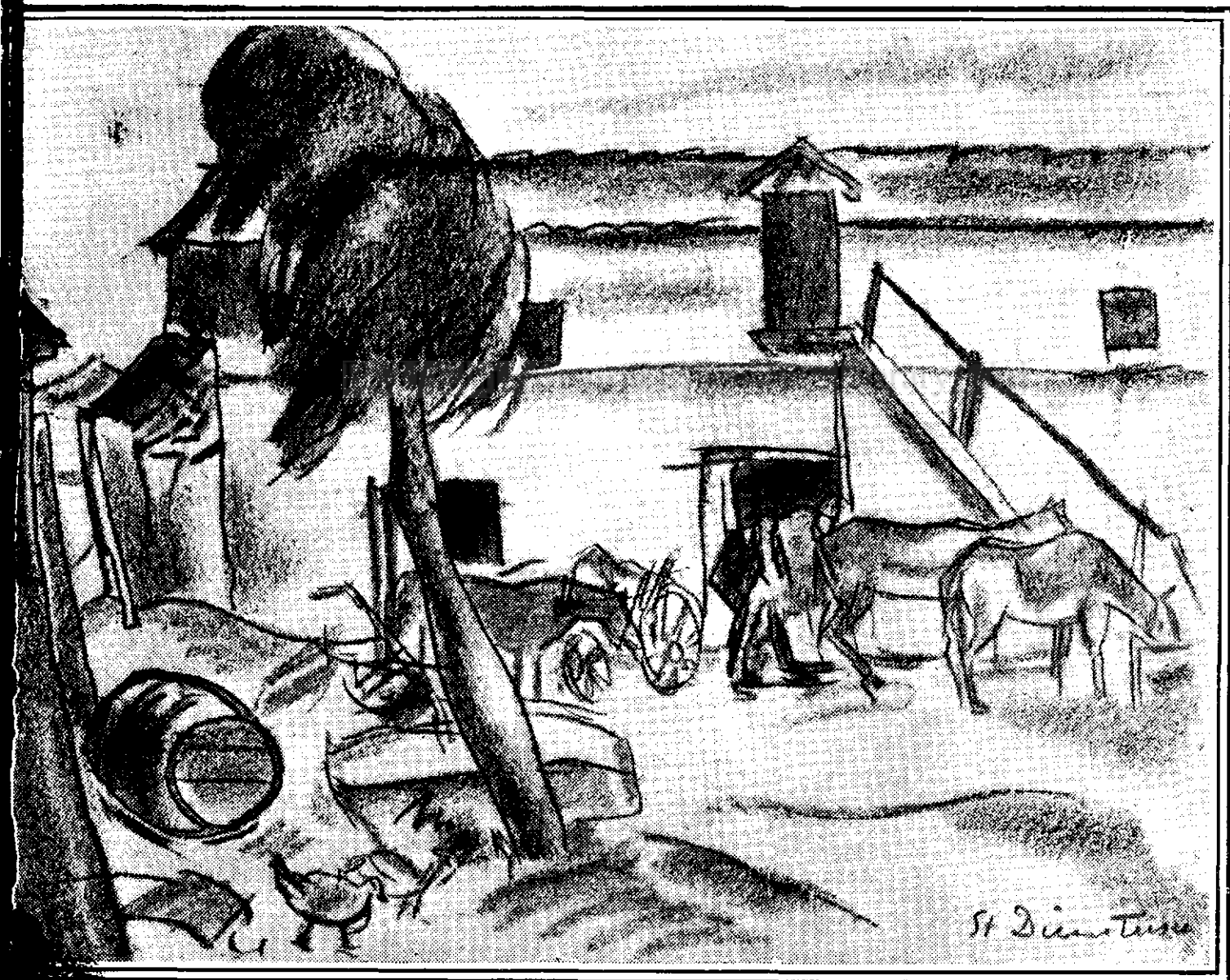

UNIVERSUL LITERAR

ȘT. DIMITRESCU: IN CURTEA HANULUI.

In acest număr: MIHAIL CELARIANU, MARCEL ROMANESCU, DRAGOȘ PROTOPOPESCU, F. ADERCA, SCARLAT STRUȚEANU, AL. LASCAROV-MOLDOVANU, GIOVANNI PASCOLI, AL. MARCU, ORONZO BOGARDO, SYLVAIN LEVI, ION BAILA, FLORICA MUMUIANU, ROMAIN ROLLAND, M. GRINDEA, C. I. ȘICLOVANU, STELIAN CONSTANTIN, ZOE V. LECA, GEORGE DIACU și N. N. TONITZA.

An XLII, No. 49.

5 Decembrie 1926.

Lei 5.

Oraș străin

Oraș străin, cu drumuri neștiute,
Cioplit în fețe vechi, necunoscute.
Și cu ferestre pline de femei,
Ce te pândesc cu ochii de scântei,
Sunt fericit în veci când intru'n tine
Și trist, ca'n toate orașele străine.

Degeaba'mi sunt comorile avute!
Eu vin la pragurile tale neștiute;
Degeaba-mi sunt iubirile'nflorite,
Eu vin la pragurile tale negândite;
Degeaba'mi sunt prietenii voioși!
Eu vreau drumeții tăi misterioși.

De dimineață 'n razele 'nverzite,
Întâiul sunt pe străzile 'mpăenjenite,
Nici o fereastră nu s'a redeschis,
Clădirile par ridicate 'n vis,
Doar pasul meu e-un cântec pe trotoar,
Dar ochiul meu lucește 'n foc solar.

Lucește și se 'nalță să te vadă,
Oraș străin, prieten nou, paradă
De mii de case, 'n chipuri felurite,
Cu străzi de-argint și parcuri ostenite,
Sub zugrăveli de veac și de lumină,
Cetate-a sufletului meu! străină!

Când îți desfaci ferestrele spre drum,
Mă re'ntâlnești ca totdeauna și acum:
Sunt straniul călător ce vezi trecând,
Privindu-te ca pe-o femeie, surzând,
Și re'ntorcându-se mereu, să te mai vadă,
Oraș cioplit în străluciri, ca de paradă--

Și mă 'nfior, când valul serii mă cuprinde
Necunoscut sub cerul tău basmuitor,
Deasupra voastră
steaua nopții
când s'aprinde,
Drumeți străini mă fură'neet pe urma lor,
Femei, ca'n vis, îmi trec prin suflet și mă dor.

Iar când se'nalță vechea muzică'n grădină
I-atât de-adâncă și de-a mea:e-asa străină!

MIHAIL CELARIANU

Sugestii de toamnă

Cu orice străin așezat pe bancă alături
Ai vrea să legi o vorbă, familiar,
Privirea-ți se urcă prin vârfuri de plopi — uriașe mături —
Ce 'nvolbură cerul murdar.

Norii — amestec de-argint viu și de șgură —
Încearcă și 'nstrămtă văzduhuri golite de soare.
Tot ce-i pustiu, mai larg îți apare
Prietenii ți-i cunoști după aer, în loc de figură.

Sărmă ghimpală 'mpletită cu scări
Zgârie 'n neguri paragini ce mor
Ziua prea mică-i pilită după un nor
Vântul bătrân, spulberă 'n frunze arama căzută — alai—

Noptilor fără sfârșit zvănesc presimțiri noi
— Glas de cocor pierdut peste câmpuri de țară —
Când frigul ne va goni de pe-afară,
Noi vom aprinde căminuri mai calde în noi.

C. I. ȘICLOVANU

SCLIPIREA

de JORONZO BOGARDO

În noaptea aceea, era atâta lumina de parcă zorile se și înălțau în zări.

Ca altădată își ridică ochii. Genele întredeschise mult, lăsară cerul să se oglindască în ei...

Privea cerul și numai cerul. În apele lui albastre și line își recunoștea sufletul. În forma-i schimbătoare simțea asemănarea dorințelor înfrățite cu neputința. Restul, natura cu majestatea ei mândră, viața aceea veselă a tuturor, creiată din ritm, sbucium, forță, erau pentru el priveliște neîngăduite.

Târziu ajunsese astfel.

Dar și monotonia cerului câteodată îl întrista. Atunci avid pentru câteva clipe numai, își privea semenii. Indiferența lor, zâmbetul răutăcios al tuturor, îl dureau și cu patima omului sortit înfrățirii, îi ura!

De ce n'ar fi fost sinter, viața aceasta plină, ce-și mâna îndărătnică valurile, viața, neînțelegătoare la durerea lui îl sfida cu mișcarea ei perpetuă. Eternitatea ei îi năștea în suflet zi de zi mai aprins, mai perseverentă, perspectiva sinistră a sfârșitului. Și mai ales o ura pentru nerușinarea cu care, clipă cu clipă îi arăta inutilitatea existenței lui.

De atâtea ori gândul se deșirase astfel, dar îl învingea cu cerul...

În cerul acela de vară, stelele păreau lanpioane minuscule pe fondul întunecat al nopții planetare. Atotputernicia lumii le umilea sclipirea...

Era trist, Psihologia generală a stărei acesteia, îl mâna spre trecut, inconștient. Forța omului care trăiește numai pentru el o parte din viața tuturor se desfășura întreagă desprinzând în proporții de real, imagini din trecut, pe care apoi cu mersul lor mecanic le acoperiseră parcă.

„...Viața lui, întreaga lui viață abia începută și trebuia să-i zică întreagă. Dreptatea vieții! Capricii de cocotă!”

În revolta aceea puternică la paroxsim, tocită își uita durerea chinându-și sufletul la flacăra amintirilor ce aduse parcă de bagheta magică a unui vrăjitor se înșiruiau aveau cu plasticitate de relief, în imaginația fecundă pftizicului.

„...Copilăria-i tristă, fără nimeni. Numele-i frumos: întâia mulțumire; sonoritatea lui, Miron Ioanid. Primul succes; premiul „Tinerimei”. Ș apoi mai departe — Universitatea Magna cum laude — ce cald îi strâneau mâna fete! Doctorul acela răutăcios care-l oprise de a mai învăța. Ciudat cum tocmai omul acela cumsecade, îi strecurase în suflet întâia indoială. Visul lui erotic Lia, studenta cu „siluetă pariziană și profil elen” și în sfârșit Parisul.

Parisul orașul mândru, viața de luptă, de perseverență continuă, de lipsă. De câte ori în camera dela mansardă, seara nu adormea îmbrăcat, istovit de muncă, de foame. Și totuși nici una din Bibliotecile acelea nu l-au văzut vreodată slăbi-ciunea. Pentru o galerie, de atâtea ori cina dispăruse! Incredător își învinsese orgoliul, mizeria. Ca un fanatic cu ochii ațintiți spre ideal, magnetizați de aureola lui, nu văzuse, nu simțise nimic. O singură țintă: doctoratul. O singură dorință, eternă de neînvins: Lia.

Întărit de mirajul lor asemenea unui dictator impusese destinului viața lui, criteriul său de înțelegere.

Crezuse atât în idealul acesta că de nu l'ar fi văzut zi de zi împlinindu-se l'ar fi plămădit frământând văzduhul.

O singură dată, într-o seară, în primos-

le seri ale primăverii își prelungise șederea pe stradă, și în noaptea aceea după un an de când era acolo, înțelesese și el Parisul. Atunci întâlnise pe Luce copila naivă cu părul arămiu. Trei săptămâni dragostea lor se închinase fiecăruia cu încredere. Dar într-o zi l'a cunoscut pe Gigi...

Între iarnă în întâile zile se întorceau din Franța el și Gigi care păgubași se întorcea mângâiat cu marile lui succese feminine. Gigi era într'adevăr minunat de frumos și dacă inteligența i-ar fi fost mai fidelă Lva ar fi fost azi a lui.

La 25 de ani avea părul cărunt de parcă natura capricioasă voise să-l facă zeu. În creierul omului aci ideile se deslegau...

Cu întoarcerea întâia întrebare fu pentru numele ei. Și răspunsul — „trebuie să fie la dan”. Dornic să revadă o căută acasă, dar nu o găsi — dansa! În sala aceea intrase cu emoția unui copil care în fața publicului încercă întâia apariție.

Între porechile ce în ritmul simțurilor deslănțuite se împleteau lascive, schițând figuri bizare, în melodia unui dans infernal, o recuoscu. Era ea, avea părul tăiat. Amănuntul acesta îi isbise ochiul ca o lumină în întuneric. O lăsase cu părul lung, pieptănat strâns, cu o cărare dreaptă pe mijloc, deasupra frunții aceleia, ce mare se descoperea toată, luminând...

Aci gândul se precipita, își dădea seama că toate amănuntele îi reveneau din nevoia unui orgoliu personal, ce în cînda lui niciodată nu-l putuse stăpâni. Își reamintea scena aceasta exact. De atâtea ori trăise din satisfacția ei. Omul acesta sever de câte ori nu alergase după veleitățile de licențiant sentimental...

„...Dansa cu Gigi, și el care crezuse că va fi întâiul, fusese iarăși înșelat. Veni să plece, hotărât chiar se întoarse îndreptându-se spre ușă, furios. Dar clar, foarte clar auzise glasul lor limpede, sonor ca o ispită.

— „Miri!”
Era ea!

Din colțul pleoapei alunecând în jos o lacrimă se scurse cristalină oglindind cățva o fărâmbă de cer. Lacrima bucuriei. „Ce fericit fusese, își reamintea totul de parcă ar fi fost eri.

Și zâmbind îndurerat de trecutul care nu mai putea fi, retrăi, încă odată înireagă, vorbă cu vorbă, ca o poezie unde fiecare strofă spunându-se pe sine aduce pe cealaltă, reverderca fecioarei aceleia, ce singură îi luminase viața.

— „Bine Miri, să pleci fără să mă vezi, fără să te văd?”

— „Venisem numai pentru faptul acesta.”

În fața afirmației obrazii ei creoli se impurpuraseră. Își plecase capul, apoi ridicând numai ochii adăugase.

— „Și tot mai vrei să pleci?”

Răspunsul urmase tăios.

— „Mă indispun dansurile acestea și mai ales mă întristează, fiindcă văd că-ți plac. De acolo de departe speram că amii te vor schimba, crezusem că vârsta te va apropia de înclăpuitrea mea. Vezi deci, de ce trebuie să plec.

— „Și tu dansai altădată.”

— „N'am dansat niciodată, Lie, cu intenția sau din nevoia de a-mi satisface...”

— „Taci te rog”. Cu mâna ei frumoasă acoperindu-i gura, cu un gest de copil răslițat îl potolise.

Orchestra reincepu. Cânta un „Boston”. Cu primele sunete ce se deslușiră îi întinse mâna.

— Te duci?

— Da!

— Și eu...

— Și tu?

— „...care vroiam să dansz cu tine”.

— „Eu vroiam să te văd să te aud, atât!”

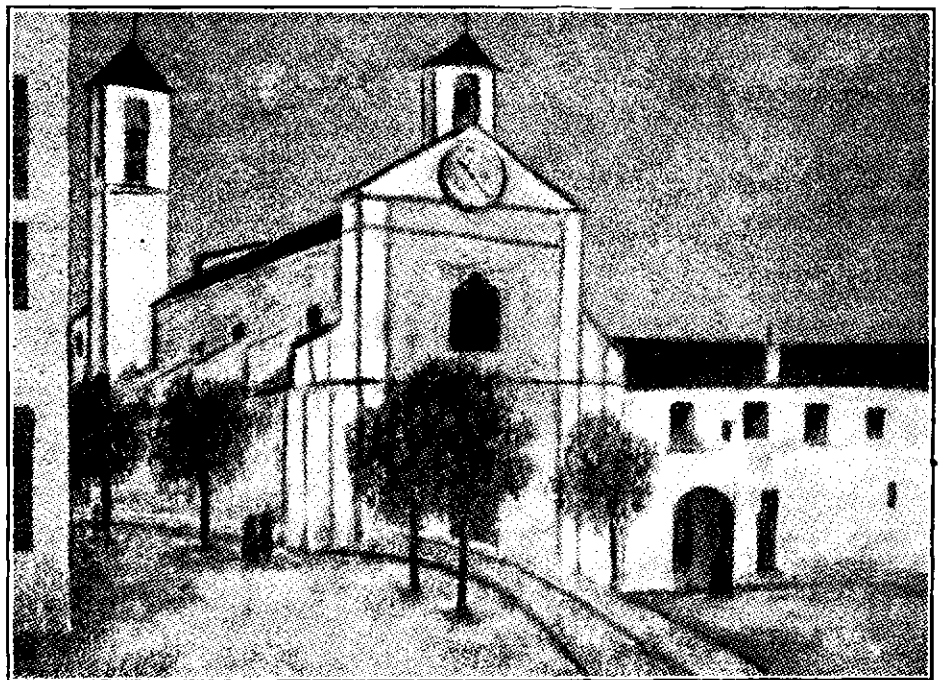
— Altădată erai mai bun, mă încureci cu felul acesta, gândește-te doară că te-am ascultat întotdeauna, de ce ești rău? Aș vrea să te însoțesc.

— „Dar dansul?”

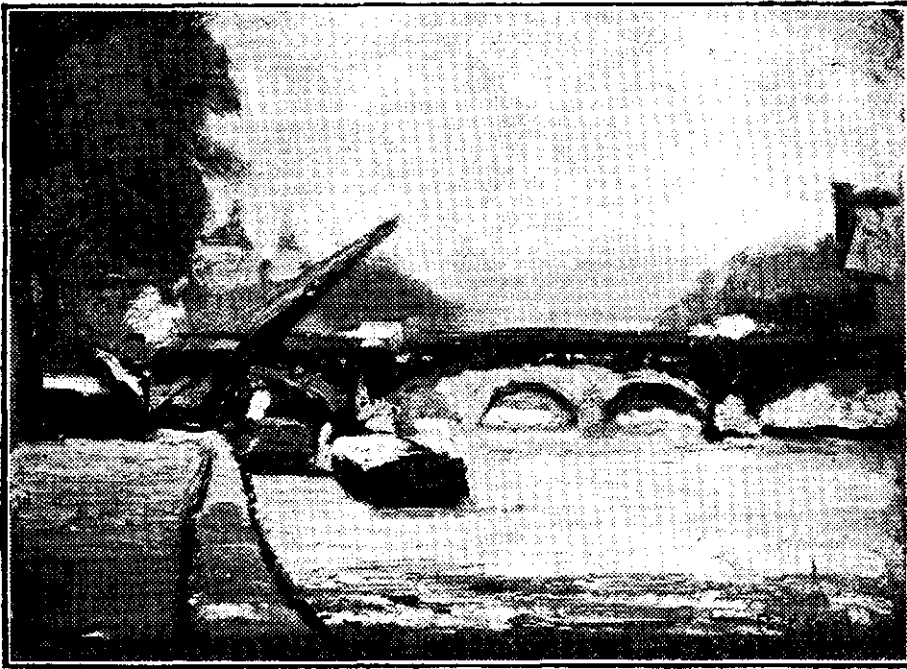
„Dansam fiindcă credeam că-ți place, și-mi dădeam seama că întorcându-te vei fi mai pretențios, este singurul motiv pentru care am abuzat uneori”.

Din seara aceea Lia își suprimase cu demnitate singura ei plăcere. Nu a regretat-o fiindcă o făcuse pentru dragostea lui!

Plecaseră împreună, fără să hotărâs-

MAURICE UTRILLO: BISERICA „MURATO”, CORSICA

PAUL VERONA : PONT DE LA CONCO RDE, PARIS

că unde, dorințele lor identice le îndreptară drumul spre același loc singuratic : Soseaua.

Fulgii de zăpadă se așterneau în pături subțiri. În drumul lor capricios ornau câteva clipe în dezordine văzduhul, mângâiau în trecută ramurile pomilor, apoi obosiți se fixau simetric în albeața lor imaculată.

În poezia senină a iernei îl reauzise după douăzeci și șase de luni. Dragostea lui de ani fu așternută în cuvinte nemuritoare. Rostite cu patimă, impletite în imagini plastice, cuvintele acestea îi izbiseră imaginația atât că în clipa aceea îi spusese, pierdută, transfigurată :

— „Aș vrea să fiu a ta, numai și numai a ta, pentru totdeauna. Viața mea va trăi prin tine”.

Lia a fost a lui. Ziua aceea a fost cea mai frumoasă a vieții. Ea a consacrat întâia-i învingere definitivă, de aceea poate ș-o reamintea astfel.

Între dragostea Liei și prietenia lui Gigi se scursese din viață trei ani. Apoi îi devenise insuportabilă. Doctorul acela consultat pe ascuns îl incuraja fiindcă așa îi cerea meseria. Simțea însă care era adevărul vorbelor, sperațelor deșarte. Iși știa zilele numărâte.

„Să mori la treizeci de ani nu te poți nici cel puțin revolta și revolta are scrupulele ei !

Să înveți atât, să-ți faci rostul vieții, să înduri toate mizeriile să suporti zi de zi umiliri, să simți cum ultima fărâmă de orgoliu se duce învinsă de lașitatea sufletului, pentru ca la treizeci de ani...

Sfera durerii acesteia era nețărâmură. Aci amintirile trăite cu atâta prisosință de gând se opreau. Simțea cum departe nu putea gândi. Iși da conștient seama că durerea morală se transforma brusc într-o suferință fizică. Simți chiar cum îl doare capul, acolo înăuntru, în creier, vâjâia ceva, sfredelindu-l. În piept înima isbea de par'că era un om ce se lupta cu înăbușirea. Par'că și aerul acela prietenos vroia să-l acopere.

„Nu, nu ! Sunt dorinți și voinți mai puternice decât jocul vicții. Nu, nu se poate !”

Și ca un copil alintat se lega de nădejdi trăind prin închipuire, speranțele acelea imense ale neputinței. Gândul

viu al fantaziei, îl purta în voie creind vremelnice, bucurii de copil sufletului o-ropsit.

Trăia astfel printr-o tăcută înțelegere cu sine însuși, clipe de reverie binefăcătoare. Dar ca o deșteptare inevitabilă după un somn lung, gândul revenea aducându-l cu el la matca adevărului, aci în voia-i haină îl strângula chinându-l cu realitatea lui dărză.

„Chiar cu moartea aceea bidoasă, chiar cu ideea de a dispărea la treizeci de ani el care cu inteligența și cuvântul lui oglindește cândva în proporții nebănuite, acolo, departe în cetatea luminei, spiritalul rasei sale ! S'ar fi împăcat cu totul dar numai Lia, să nu fi fost ea.

Prin jocul ciudat al imaginii feminine în minte avea deodată senzația anticipată a neînțelegerii lui. Ca un nebun în clipele acelea, se pipăia își mușca violent mâinile spre a se convinge de viață ca apoi în fața durerilor să-și reia firul. Era limita absolută a durerii.

„Femeia lui, singura femeie pe care în viață o iubi cu sufletul, cu trupul, cu gândul, zi de zi legat de nădejdia ei. Ea trăsesse hotarele vieții lui, Femeia aceea trebuia să fie a altuia, da, da, va trebui și încă a cui... a lui Gigi. Cu siguranță că a lui și imbecilul care își închipuia că el nu știe pentru ce de doi ani îl canonește cu prietenia.

A treia oară îi fura liniștea.

Cel puțin de ar fi spus o vorbă ca lumea animalul acesta frumos. Nici atât. Crezuse că femeile pot iubi spiritul, dar ce erau ele vinovate în fața masculului excitant.

Cu scuza aceasta, din neputința de a face altfel, le ierta pe toate, adunând toată ura în jurul omului care prin frumusețea lui, îi dase cea mai mare durere a vieții.

„Toate femeile care din dorinți mai înalte mai pure, oglindeșcă o clipă visurile, avânturile lui, fuseseră ale omului acesta, el bruta, reducându-le la ultima lor menire le avusese pe toate batjocorându-le.

Pe toate le avusese, pentru toate îl iertase, Lia îi mijlocise darul suprem al iertării acesteia care acum se întorcea. Și... acum, iată-l din nou în cale. Lia va fi a lui pentru totdeauna, zi de zi, femeia îl va avea lângă ea, și cine știe poa-

te că... Da, da, îl va iubi, îl va iubi, pentru simțurile ei înfrânate, pentru frumusețea lui, pentru frumusețea ei, mărită prin el ! Poate că va începe să-și regrete că atâția ani a fost nevoită să trăiască lângă stârvul acesta. Il va și uri ! Il va uri pe el, care o iubiuse atât. Femeia lui, Lia, frumoasă, cu ochii ei de copil, iubirea unică ; toate vor fi inevitabile lângă masculul acesta.

Ce rost ar mai avea sufletul și toate fleacurile celelalte, destul a plictisit-o el. Nevoile trupului sunt singurile care există. Ce importă dacă Gigi este prost, este frumos, tânăr, sănătos. În brațele lui pricepute, atâtea femei înfeleseră viața, toate găsiseră aci rostul lor din urmă. El care avusese atâtea, o va avea și pe ea, ca pe toate celelalte. Orgoliul, mândria, marea lui dragoste, vor fi pomegrite deodată inevitabil, Lia Ioanid ! Canalia !... îi dase cerul frumusețe și dase totul și-i mai dase și viața... cel puțin dacă ar fi trăit și el. Canalia ! !...

Tâmpile îi ardeau. Era târziu, vroia să se ridice, picioarele însă îi erau amorțite, voința rămase neîndeplinită.

Cu greutate se ridică. Se simți imediat obosit de sforjare și resemnat își reluă locul mai trist, mai îngândurat. Și gândul își reluă firul intens, atât de viu, că fără voce se înfiripa în cuvinte ce singure se rosteau.

„Lia, Lia dragă, femeia gândurilor lui, idealul vieții fără bucurii. Și totuși trebuie să existe soluția. Trebuie să existe o scăpare, care să-i dea liniștea în groapă ! Trebuie, nu se poate !

O întâmplare petrecută în anii de școală, îi revenea în minte sintetizată lapidar, în două cuvinte : „puterea sugestiei”. Ea se impunea cu tărie, ca o soluție matematică, ce prin legi simple, se fixează unică.

„Popoviciu părăsise liceul în penultima clasă, în urma sugestii continue a unui coleg că ar fi incapabil...”

Și gândul mai departe, ca un nor ce aleargă în imensitatea spațiului ; în neștiere, alunecă prin minte, cătând un rezăm cât de subred.

Din când în când, încerca să rădă, dar râsul neisprăvit, se sfârșea într'un surâs dureros, chinuitor...

Deodată surâsul mobil se fixă. Privirea așintită în sus, plimbându-se din stea în stea se statormica îndărătnică.

Părea un om ce după timp îndelungat, într-o singură clipă își înțelegea rostul. Rămăsese țepăn. În claritatea nopții, surâsul de satisfacție părea sinistru, mefistofelic... și așa fix, petrificat, rămase timp prelungit.

Târziu, ca un descreeat începu să rădă, o clipă sclipirea creierului de altădată, îl satisfăcu.

Ea iar fi mulțumit ! Până și egoismul acela morbid ar fi fost înfrânt.

„Și... mai mulțumit, răsă din ce în ce, mai tare, mai mult...”

Dar îndoiala îl întoarse iar pe melegurile ei...

„Nu... dar nu ! Nu !...”

Ultima rațiune de morală triumfă asupra-i cu repeziciune. Ce drept avea el asupra vieții un om, darul acesta neasemuit. Ce drept avea el asupra vieții unui om, darul acesta neasemuit pe care el mai mult ca altul îl înțelegea.

Obosite de gândurile durerii, pleoapele slăbite se închiseră, acoperind în puterea nopții schiumul omului.

În egoismul acela bolnav, învinsese bunătața !

O notă de pian urmată în avalanșe de altele străpunse cu siguranța ei monotonă serei.

Cânta din Grieg. Cânta ea. Deșteptate de muzică, gândurile se

Strigoii

Ași vrea să-mi întâlnească strigoii,
Nopților mele de urât
Să-i umplu coastele
Cum mi-ași umfla
cimpoiul

Apucându-l de gât;
Să-i pipăi craniul
Și să-l aud cum sună,
Mirându-mă că-n lună
E mai lucios ca staniul;
Să-l scutur ca pe-o cracă
De chiciură;
De stele promoarcă
Să-l văd cum picură;
Să-i bat în gol genunchii
În răs omeric.
Și să-i culeg rărunchii
De întuneric.

Aș vrea să-mi întâlnească strigoii
Nopților mele de urât,
Să mi-l apuc de gât,
Dar nu să mi-l încerc,
Ci să-i arunc o glumă
În dinți, ca o pastilă
— Postumă—
De argilă:
Și să mă'mprăștii tot, apoi, cu el în aer.

DRAGOȘ PROTOPOPESCU

Brumă

Cade brumă, brumă deslănată.
O pasăre a cântat de rămas bun
Și apoi un liliac
de cornul diavolească al lunei
a tresărit.
Târziu și oboseală.
Codrul vrea să moară în picioare,
Moara n'a mâncat de mult și zace.
Bufnițe așteaptă presimțiri
pentru căderea stelelor.
Plopii mor pe drumuri.
De prăbușiri
pământul tușește înfundat.

Zăvodului i s'au culcat urechile
că nu e nimeni în ogradă:
un ied a sărit printre ciuperci
ca un pitic.

Întindându-se cu ochii negri
casele au uitat că aseară
soarele și-a sfâșiat pieptul de porumbac
și așteaptă cântatul cocoșului.

Asinului i-au căzut plocoapele
pe ochi și crezând că-i besună peste lume
a strigat după ajutor.

FLORICA MUMUIANU

încălcăriră din nou stăruind în mintea lui,
precizându-se apoi în jurul aceleiași idei,
fixându-se aproape, odată cu sunetele
ce melodioase, limpezi, furau nopții —
liniștea.

„...Mai târziu va cânta pentru celălalt.
Și ei îi va mângâia părul cu mâna, îi va
săruta cu buzele frumoase mâinile, luân-
du-se la întrecere cu degetele ei lungi,
albe, grăbite în jocul lor minumat pe
clapele sidefate. O făcuse și el, de atâtea
ori, mânat, de puteri irezistibile. Cu de-
getele ei lungi îi va mângâia părul că-
runt.

Va fi a lui. Va cânta pentru el, în fie-
care seară, ca și acum.

Timbrul acela molatic, insinuant îl
răpea și-l făcea rău. Simți nevoia să as-
culte.

Le temps des lilas et le temps de roses
Ne reviendra plus à ce printemps-ci

O vedea! Degetele ei alunecau pe cla-
pe ca într-o apă vie, peștii. Tot corpul
ei nervos nu era decât muzică, cânt, in-
spirație. Glasul ei...

„Va fi a lui, va cânta pentru el, pentru
dragostea lui...”

Așa ar trebui să fie, dar chiar de în-
treg iadul va trăi din durerile și chinu-
rile lui și nu va fi! Nu, nu!

Se hotărî.

Pe frunte, broboane mari de sudoare,
ii curgeau, de parcă pe arșița lui Iulie
ar fi spart piatră, cu un ciocan de lemn

„Va fi așa cum trebuie să fie. Va muri
după el, dar va muri cu siguranță. Bie-
tul Popovici!”

II.

Noapte. Au vorbit mult. Ea l-a ascultat
desfigurată de grozăvia faptului, fusese
convincător. I-a vorbit de boala lui un
fapt de care nu-i vorbise niciodată, de
care nu se plânsese nici când, ba chiar o
ascunsese așa de bine, că îi dăduse im-
presia clară a absenței ei totale printr-o
avalanșă continuă de veselie. Pentru că
mărturisirea aceea avu chiar noutatea
neprevăzută. Printre crâmpile propo-

zițiilor acelea, cuvintele se strecura-
seră insinuant, perfide, sigure de rezul-
tatul lor meschin, ce în creierul acela
morbid, justificară creația lor. Ameste-
cate cu confesiuni de dragoste, impreg-
nate cu regretul pentru viața ei care se
sfârșea fatal, ele concretizau cu maest-
tră siguranță, nefericirea provenindă din
avei ireparabil: sacrificiul ei, care mai
curând sau mai târziu își va cere prada.

Răspătă imorală a virtuții!

Resemnată înțelesese înțelesul cuvân-
telor, ba chiar mai mult. În suflet întrista-
rea se așternuse greoaie mortuară, în
jurul ei gândurile negre dădeau târcoale,
ca un stol de corbi în jurul unui hoit.

Se legă de leacul miraculos al cărței,
ca de o nădejde alungătoare de presim-
țiri macabre. Dar Baudelaire era nepu-
tincios. El se resemnase de zid, în dreptul
ferestrei, căta cu ochii să înțeleagă
noaptea.

Tăcuseră amândoi, deodată fără să în-
țeleagă de ce, nici unul, acum când erau
înfrâșiți într-o suferință comună, nu gă-
sea un cuvânt de rostit.

Târziu se auzi.

„Micalie citești? citește tare”.

— „De ce?”

— „Te ascult”. Și Lia citește tare, fă-
ră să înțeleagă. Încet Miron se apropie,
este la capătul divanului, lângă capul ei,
nu l-a simțit, instinctiv a lăsat cartea.

— „Ești așa de frumoasă, mereu minu-
nat de frumoasă.”

— „S'ar spune”.

— „Ești a mea!”

— „Numai a ta?” Nu-i mai răspunse,
îi luă capul între mâini, i-l strânse tare,
(vroia să se convingă).

O clipă numai o privi în ochi... și ochii
ei se închiseră.

O ridică. Acum când era în picioare
lângă el o cuprinsese mai tare, cu violen-
ță aproape, apoi apropiindu-se mult, pă-
nă la contopire o sărută pe buze, lung,
apăsător de parcă ar fi vrut să le zdrobeas-
că. Buzele ei se albiră. În mintea lui, a-
ceasta aduse culoarea roșie a sângelui,
ceva mefistofelic surăse, sigur de el, în-
tr'un loc departe, dar care totuși făcea
ființă din creierul lui.

„Ești a mea”. Se uită, o văzu pierdută
în brațele lui. Își apropie buzele, îi des-
chise gura, mușcându-i-le, apoi, încet,
premeditat, încercând să pară naturală,
lipsită de conștiință, dorința aceasta...

„Poate că microbul întărit va întregi
cuvântul”.

Ca dintr'un fruct delicios, gurile lor
se înfruptară îndelung.

Dar simțurile femeii se descătușară, în
sinceritatea lor năvalnică, tânără, atra-
seră înlănțuind dorințele omului, apoi
într-o supremă deslănțuire, confundân-
du-se spasmodic, se contopiră, Lia se ofe-
rea toată singură.

Pendula vesti nopții întâia oră.

Miron reîncepu:

— Ți-am dat cu dărnicia dragostei, cu
avântul tinereții totul, dar odată cu ele
germenul... germele însetat și-a pătruns
în sânge, otrăvindu-l încet, sigur, tot...
tot.

— „Taci, te rog...”

— „Acum, acum nimic nu ne desparte.
Sub culoarea roză a pielii tale, mijeste
îmbujorarea ofitei. N'ai observat când
tușești, și asta foarte des... dar tu nu bagi
în seamă, nu e dintr'o simplă răceală, e
ceva care scormonește acolo, în plămâni,
o hidră cu mii și mii de capete”.

— „Taci, te implor...”

— „Și chiar acum, sunt doar câteva
minute, n'ai simțit tu ceva, în excitația
simțurilor, ceva morbid — febra ofitei-
șilor, cele din urmă agățări de viață...”

Lia plângea. Durerea se crispase pe
chipul-i atât de parcă părea că strigă.

„Omul avea dreptate, dorințele ei sunt
neobisnuite, este ceva bolnav”.

Nevoia convingerii o îndemnă să tu-
șească.

Fortată, tusea eși sec, lăsând dealun-
gul drumului, o sgârșitură ca o dovadă
iscoditoare de suferință. El tăcuse...

*

Vorba, împlinise voia!...

Și zi de zi, sclipirea se realiza. Măna-
tă de gândul acela încrustat, ea își incre-
dinta în fiecare noapte prin atracții meș-
tesugite corpul ei tânăr, cu dorințele lui
exagerate, omului pe care îl iubi îndoit.
În sufletul ei era o dorință fantastică, un
îmbold nemărginit către viață...

...Și totuși, femeia consimțise inconș-
tientă.

Trecură zile în mersul lor, se făcură
luni. Zilele noi purtau prietenie, înțele-
gere omului. O ploaie mărunță, neconten-
nită, iritantă, împânzea zilele și nopțile
de săptămâni multe. Picăturile ploii lo-
vind în acoperiș creiau în jurul casei o
muzică prielnică destăinuirilor de suf-
let. Prin voia aceasta imperativă a natu-
re! Lia stătea tot timpul în casă. Influen-
țată de Miron, de mai multe ori nu-l pri-
mise pe Gigi. În zilele acelea era ner-
voasă.

Într-o seară, Lia întinsă pe divan a
dormise citind. Lumina „veilleus”-ei lo-
vindu-i genele făcea în jurul ochilor
două cearcăne mari negre. Ele îi măreau
paliditatea apropiindu-i-o de a lui Miron
o privea cu insistență; ochii se opreau
pe chipul ei, pe nesimțite se furisau, sta-
tornicindu-se pe rând asupra frunții, o-
chilor, gurei, ca apoi întorcându-se din
nou să reia același cult de mută idola-
trie.

Când acest rit platonice se epuiză, du-
când cu sine, adorația aceea taciturnă,
buzele omului încercară să întregască
nevoile lui. Ele alunecară pe față oprin-
du-se vremelnic pe pleoapele închise, pe
lucul molatic al obrazilor, fixându-se
pe gură.

Câtva timpul trecu astfel, apoi regre-
tând imprudența reveni la aceiași con-
templatie a chipului.

Giovanni Pascoli

Calea ferată

Între pantele pe care, agale, pasc niște vaci, negricioasă se repede calea ferată, licărind în departe ;

în cerul de perla, drepti, egali, cu-a lor urzcală de fire aeriene, stâlpii desorese în șiraguri grăbite.

Cu tânguire femeiască crește și pierce, viind ea de gemăt și urlet ?

Metalice fire, din răstimp în răstimp sună de vînt, — imensă harpă sonoră.

(trad. de A. MARCU)

(Din vol. Myricae-cielul „L'ultima passeggiata“)

Cu mâinile îi alintă părul, pierdut într-o lume întreagă de gânduri, buzele murmurau încet descântecul magic, al unui preot de rituri sacre...

„...Sois sage, ô ma Douleur, et tiens-toi plus tranquille“

„Tu réclamais le Soir ; il descend ; le voici ;“

„Une atmosphère obscure enveloppe la ville.“

„Aux uns portant la paix, aux autres le souci...“

Lia nu se deșteptă. Bolnavii dorm greu.

Venise primăvara. Razele soarelui pătrundeau în camera bolnavului, se prelungeau pe divan, înveselind covorul cu un cîrîpît de pasăre, un cub. Gîndea „Rază de soare binecuvîntat“.

— „Ce frumoasă e primăvara !“ Exclamă fără voce.

Lia tresări încet.

— „Te-ai deșteptat Miri ?“

— „Nu dormeam“.

— „Aveai ochii închiși și apoi nu știu, dar arăți așa de bine, credeam că ai dormit“.

— Da ai dreptate, să te miri când fata aceasta de mort, se mai schimbă. De altfel și tu arăți mai bine azi. Se vede că primăvara este a noastră...“

Lia se cutremură. Cuvintele îi sfredeliră sufletul. Simțea dedesuptul compătîmirii, ceva care semăna cu moartea.

— „Miron tu ști că eu niciodată nu m'am gândit la mine ! (Cuvintele sunară ca o mustrare, apoi mai blînd adăugă)... vreau să nu te mai gîndești nici tu. Tu dragul meu, ai nevoie de liniște. Știi cum erai în primăvara trecută, ce sănătos, ce vesel ! Când se va încălzi vom merge amîndoi la țară în grădina noastră cu plopi. Ți-aduci aminte fubirea noastră. (Lia i-o reamintea decîte ori vroia să-l înveselească).

...Erai student. Ai venit într-o toamnă la noi știu cu lavaliera aceea neagră, care îți stătea așa bine. Parcă văd pe mama, nu putea să se suferă cu ea, și tu care o purtai mereu, fiindcă îți spuseseam eu, că-ți stă bine...“

Bolnavul era vesel ! Minunate erau darurile Liei.

...Mi-ai citit atunci „Le lac“. Ce curios erai frate, niciodată n'ai vrut să-mi ceresti sfîrșitul.

Miron surădea, fericirea îi acția viața !

De cîte ori n'am citit-o împreună, la ultima strofă închideai cartea adăogînd: „Pentru noi n'are rost sfîrșitul acesta, dragostea noastră va trăi vesnic. Credința noastră îi va reîmpropăta în totdeauna viața“.

Și Lia pe gânduri, zămbind ca de o amintire tainică mai spuse, „de atâtea ori am repetat lectura aceasta, că într-o zi am învățat poezia... și o învățasem stingheră.“

Un sbîrnat strident străpuse casa. Soneria sună lung, parcă apăsată de un copil nerăbdător. Urmă liniște completă. Se priviră cu ciudă. Servitoarea intră :

— „Conul Gigi vrea să-l vadă pe domnul“.

Ochii lui Miron arși alunecară pe fața Liei, fixându-se cercetători pe chipul ei polid. O privi lung, mînușos, așteptînd un gest. Bucuria cugetului ei cîștît învinse ipocrizia, un zămbet nevoit, instinctiv, pornit din mulțumirile adânci ale sufletului, se schiță sincer, timid la început, apoi observînd privirea atîntită asupra-i, încercă linii de indiferență.

Ochii-i se congestionară și sângele năvălindu-i în gură, într'un acces de tuse îl îngălbeni ca ceapa... Se așeză pe perină respirînd greu. Incet se potolî.

— „Domnule ce facem cu conul Gigi ?“

Răse.

— „Cu „conul Gigi“ — zămbi iar — se ridică într-o mîna apoi țipînd ca un descerecat : bătînd violent cu pumnul în perină și încercînd după fiecare vorbă să redevie calm. „Spune-i lui „conul Gigi“ că sunt la mare, că am plecat încă de o săptămîină la mare... la Nisa, spune-i că am plecat spre... vară !“... Ultimul cuvînt rămase o șoaptă timidă.

— „Miri dragă...“

— Să-i spun așa ! Doar o înțelege că nu vreau să-l vad, m'am saturat...“

Servitoarea eși ! Lia continuă :

— „De ce-ți faci rău, și apoi omul vine să te vadă“.

Se gîndi că avea dreptate, poate că Gigi va crede că este nebun, că-i venise cu marea, va crede că e nebun. Ce fericit ar fi Gigi, învins de ideile adăogă separate.

— „Du-te de-l chiamă, vei sta de vorbă dincolo cu el, eu citesc aici“.

Lia îl sîrîntă pe frunte, Merita ! Leși, Gigi mergînd agale, lovind cu bastonul în pietrele răslețice, se depărtase mult. Renunță să-l mai cheme. El privi uitată.

...Venise pentru ea, știa că nu mai era bine. Îl umilise pentru ea. De ar întoarce capul. Ce frumos, ce drept merge Gigi, ce suflu ! Săptămîinile trecute, când eșise ultima oară îl întâlneau. Tot timpul îi vorbea de dragostea lui, ea nu-l iubișe ce era el de vină.

Și fără să-și fi explicat de ce se gîndea cu ușurință la el, cu bucurie, niciodată nu-și răspîndise gîndul în voce ca acum. I se păruse o crimă gîndul pentru altul lângă omul ei, nu-l lăsase nici să se nască și acum din contră îl lăsa în voie, îi părea chiar bine ar fi fost aproape fericită, dacă acum n'ar fi plecat, dacă l'ar fi putut vedea.

Îi era așa dor de a vorbi cu el. De mult ținea să mai vorbească cu un om sănătos. Se saturase de când era obligată să îngrijescă pe altul. El filozofa mai puțin. Lângă Gigi parcă era și ea mai bine, și aerul era mai curat lângă el. Își aducea aminte ce-i spusese atunci... „Vom pleca amîndoi departe, în Munții Elveției, este un loc pentru noi anume. Acolo în aerul acela tare, tu ai deveni Lia de alădată și eu asi fi fericit“.

Obosise. Își luă un scaun, acolo lângă ușa pierdută în nestire, ochii stăruiau, cercetînd departe după urma omului plecat. Pe retină rămăsese nemîșcată a-

ceiași imagine. Una cîte una lacrimile mari se desprindeau d'n gene, alunecînd în jos pe imobilitatea de marmoră a feței. Gîndurile se repetau născîndu-se din același motiv. Viața blînde pe ochii ei mari lacrimi de copil supărat !..

Rămăsese așa mult, visînd. Nămele ei roșit în șoaptă aproape, o readuse la realitate. Reintră în camera lui.

— „Stai te rog. Stătu. Ce spunea Gigi ?“

— „Cînd m'am dus plecase“.

— „Ești tristă pentru asta ?“ Tresări.

— „Ce ideie !“ răspunse simulînd indiferența dar în sine era nemulțumită, îi ghicise gîndurile. Se făcu tăcere. Își dădea seama că în clipele acelea Miron îi era nesuferit. Era contra voinței ei dar era. Ceva mai puternic decît moralitatea dragostei ei, decît mila ei pentru el — poate că chiar ea — îl făcea nesuferit. Rămase cu gîndul acesta și se opri aci, nu se mai căsni să înțeleagă nimic...
— „Lia ?“

— „Ce vrei ?“ și întrebarea sunase mai puțin tandră.

— „Aș dori ?...“

— „Ce mai dorești ?“ Era aspră.

— „Vroiam... să te rog... știi rămăsesem la „Le lac“, știi tu poezia noastră — toate fără cea din urmă. Vroiam să mi-o mai citești odată, dar fără...“

Se uită la el fix. Îi veni să rădă ! Îl văzu slab aproape mort. Înaintea ei îi veni celălalt puternic, foarte frumos, plin de viața de dragoste. Viitorul ! Îi trebuia și viitorului ei o satisfacție. Gigi fusese umilț fiindcă venise s'o vadă, să-i alunge singurătatea. Simțea nevoia să-l facă să suferă pe egoistul acesta, care îi fura și ultimele clipe de mulțumire. Viitorul ! Imagina aceasta a necunoscutului o îndărjea mai tare. Omul acesta eare...
Se uită la el fix. Îi veni să rădă ! Îl văzu slab aproape mort. Înaintea ei îi veni celălalt puternic, foarte frumos, plin de viața de dragoste. Viitorul ! Îi trebuia și viitorului ei o satisfacție. Gigi fusese umilț fiindcă venise s'o vadă, să-i alunge singurătatea. Simțea nevoia să-l facă să suferă pe egoistul acesta, care îi fura și ultimele clipe de mulțumire. Viitorul ! Imagina aceasta a necunoscutului o îndărjea mai tare. Omul acesta eare...
Înaintea ochilor lucrurile se rostogoleau într'un gol imens. Doar el rămănea fix acolo în acelaș loc, neputîncios, hidos.

Îi veni să rădă, să rădă cu hohote. La vîrsta lor să mai umble cu versuri și încă ce... Poezia aceea pe care o auzise totuși de atâtea ori, mînuindu-se singură de resemnarea cu care o ascultase, chinîndu-și zilele cele mai frumoase ale trecutului. (În sufletul ei poezia rămăsese simbolul defectelor omului). Și acum ! Cum i-o cînta bietul Miron.

Ca o confirmare melodica ritmului îi veni în minte. Nu că era caraghios !

Dreaptă senină, început rar, sonor, avea intuiția exactă a urmării :

— „Que le vent qui gemi, le roseau qui soupire“

„Que le parfums legers de ton air embaumé“

„Que tout ce qu'on entend, l'on voit,

ou l'on respire ! Tout dîse ; Ils ont aimé“.

...Ils ont aimé, este ultima strofă, ai vrut să mi-o spui înainte de sfîrșit. Aveai dreptate. Îmi puteai face și durea aceasta. Ai vrut să nu mai rămăi cu nici-o îndoială. Trebuia să fie așa“. Pe obrazii lui galbeni trăsî mult, lacrimile se opreau printre cutele feței.

În aer — peste tot, plutea un suflet greoi, tragic.

Lia se îndoia. Se simțea vinovată. Nu răspunse căva, perversitatea instinctivă a femeii se rădică în ea însă, sarcastică.

— „Credeam că am să te amuz“.

— „Credeai că mă amuzi spunîndu-mi că nu mă mai căușesti !...“

Servitoarea intră purtînd în brațe un maldăr de flori de salcîm. Lia le puse în vas exclamînd.

— „Ce frumos miros au, ce frumoase !“

Miron le privi, gîndea „florile primăverii, florile morții“.

— „Vezi tu florile astea de salcîm ea-

Considerațiuni asupra catharsis-ului aristotelic

— SFARȘIT —

re ție îți plac atât, sunt singurele flori, răzora nu le port prietenie".

— „De ce?” Bolnavul nu răspunse. Servitoarea se apropie de Lia șoptindu-i ceva la ureche. Eșiră Lia întâi, apoi servitoarea. Miron rămase singur.

Se gândea la ce făcuse, la tot ce cu o perseverență drăcească făcuse pentru distrugeră femeii sale care totuși îl iubea cu adevărat, acum avea dreptate dacă nu-l mai iubea; nu mai merită. Dacă -ar spune, s'ar ușura sufletul și poate că nu era prea târziu. Să încerce să-i spue adevărul. Da, da! trebuie să-i spue; e tânără, puțină îngrijire, aer mult, curat și nu va fi nimic. Gândul că bucurătatea ei îl va ierta îi dădea curaj și-i sporea închipuirea. Aproape că nici nu mai înțelegea ce-l făcuse să fie așa de egoist. Cum își putuse închipui că are drept etern asupra ei? Nu înțelegea! Dacă Lia va trăi, gândul acesta totuși îl durea, ar fi vrut într'un colț depărtat al conștiinței ce nu părea contaminat de morala aceasta târzie, acolo unde se re-punoștea pe sine cel de altădată, ar fi vrut să nu fie așa. Dacă, totuși nu va fi așa atunci... atunci el este, este... N'avea curaj să-i spue cuvântul. Noțiunea în să, printr'un joc ciudat îi apărea în creier plastic. Văzu înainte o grămadă imensă de fiole, frumos etichetate și date. În fiecare o doză, „o doză de otrăvă”, multe erau goale — câteva își așteptau încă dreptul la viață. Pe toate se vedea clar urma degetelor lui slăbite, noduroase, deasupra lor sunete clare ai-doma vorbeii lui întregeau arătarea.

Ținând mereu ochii închiși, imaginația se desvolta mai liberă măbind dimensiunile, deformând totul, înconjurând gândul, imaginea, de o atmosferă macabră, în ureche, i se păru că se desprind încet sunete, la început imperceptibile apoi din ce în ce mai tare ele se deslușiră închegându-se în cuvinte pline de înțeles.

Era un ticălos! Dacă moare este un sasin, un ucigaș inteligent, rafinat, dar nu atât mai josnic.

Da! da, trebuie să-i spue, nu va mai întârzia nici un minut — apoi ce se va întâmpla, să-și ia după suflet povara secretului, taina grozavă.

Încercă să deschidă ochii, erau gret, pleoapele parcă erau apăsată de o forțăabolică, genele se fixaseră atât de păreau lipite cu plumb. Se sforță timp înțelungat; și ca o ultimă învingere a voinței neînduplecate, reuși să-i deschidă.

Se înăbușea. Cămașa îl sufoca, ar fi vrut să strige într'un gest spasmodic îi rupse nasturele, dar aerul nu veni. Încercă să se ridice în sus, vroi să deschidă fereastra. Reuși să se ridice, cu forțe necunoscute deschise geamul.

În poartă Gigi își lua răsăm bun dela Lia. Sângele îi năvăli în gură în fărâmi închegate, înăbușindu-l. Amețit se prăvăli pe podele, lovindu-și capul de colul de marmoră al nopțierii. Unghiul de pată își imprimă forma adânc, sângele veni și pe aci, la început în picături, fărși prin a curge șiroiu. Era o erupție de sânge, o înțelegere tainică de părtăre totală. În spasm cu fața în jos corpul lung încercă să se întindă. Picptul se umflă, într'o sforțare supremă, gura se deschise mai mult, avidă de aer — înțet... înțepeni, într'un zănjet sinistru. Ochii deschiși rămăseseră așintți într'apolo. Pe covor două râulețe de sânge curseră izolat câtva, apoi se uniră pringându-se spre fereastra...

În poartă Lia prindea la butoniera lui Gigi o floare de salcâm...

ORONZO BOGARDO

Încămenirea realității în acel tot organic prin ajutorul motivării estetice; aceea simultaneizare a succesiunii timpului ce caracterizează o operă de artă se realizează, după cum am văzut, pe structura primitivă a cunoașterii.

Bergson susținuse însă cândva în faimoasa teorie a duratei pure că noi concepem timpul ca o cantitate omogenă, grație unei confuzii, pe care o face omul între durata pură și spațiu. De aci eroarea fundamentală a cunoașterii noastre ce spațializează timpul, adică îl omogenizează, considerându-l ca o perpetuă însumare de părți identice între ele ce se succed într'o perfectă regularitate. Adevăratul timp, zice Bergson, este durata evoluției necentenit creatoare. Orice moment din această evoluție nu este identic cu niciunul anterior, după cum nu va putea fi cu niciunul următor. Spațializându-ne timpul, susține Bergson, toate conceptele noastre nu pot traduce în afară decât cadavrul unei existențe, adică un trup inert din care sufletul a pierit. Spre a putea surprinde sufletul acesta, Bergson propune cunoașterea intuitivă, adică nu o cunoaștere exterioară, ci una interioară; să stăpânim cu cunoașterea noastră obiectul, trăindu-l.

Primul aspect al teoriei bergsoniene ar face pe cineva să creadă, că această cunoaștere exterioară ar constitui, după cele susținute de noi, contemplarea estetică pe când ceea ce deploră Bergson în cunoașterea noastră evoluată este tocmai acea spațializare a timpului.

„Noi nu surprindem” scrie Bergson, din sentimentele noastre decât aspectul lor impersonal, acela pe care limbajul a putut să-l noteze odată pentru totdeauna, pentru că limbajul este aproape același în aceleași condițiuni, pentru toți oamenii. Astfel, chiar în propriul nostru individ, individualitatea ne scapă. Ne mișcăm printr' generalități și simboluri, ca într'un câmp închis, unde forța noastră se măsoară în mod util cu alte forțe... trăim în afara lucrurilor, în afara de noi înșine. Dar din loc în loc, natura suscită suflete mai detașate de viață. Nu vorbesc de acea detașare voită, rațională, sistematică care este opera reflecțiunii și a filosofiei. Vorbesc de o detașare naturală, înăscută în structura simțurilor și a conștiinței și care se manifestă într'un fel feciorelnic de a vedea, de a înțelege și de a cugeta. Dacă această detașare ar fi completă, dacă sufletul n'ar adera la viața (obișnuită) prin nici una din percepțiunile sale, detașarea, despre care e vorba, ar fi sufletul unui artist cum lumea n'a mai văzut încă niciodată, căci acel suflet ar excela în toate artele de odată, sau mai degrabă le-ar contopi pe toate într'una singură. Ar surprinde toate lucrurile în puritatea lor originală și în privința formelor, și a culorilor și a sunetelor din lumea materială ca și cele mai subtile mișcări ale vieții interioare. Pentru aceea însă dintre noi, pe care natura i-a făcut artiști a ridicat vălul numai dintr'o singură parte și numai întâmplător că a uitat să lege în acea singură parte percepțiile cu nevoile oamenilor... Artă n'are alt obiect decât să dea la o parte simbolurile, în practică utile, generalitățile în mod convențional și social acceptate, în sfârșit tot ceea ce ne maschează realitatea, spre a ne pune față în față cu însăși realitatea”. (Le rire, Paris 1919, pag. 153 și urm.).

Cunoașterea cotidiană n'ar fi după Bergson decât o simplificare practică.

Între noi și realitate se interpune o etichetă care simplifică și clasifică generalizând. Aceasta este cunoașterea logică. Artă ar șterge eticheta și ne-ar face să pătrundem în interiorul obiectului ca să-l cunoaștem prin intuiție.

Dacă ne referim la cunoașterea primitivă constatăm, după cum am văzut, că seriile regulate ale fenomenelor în spațiu sunt indifferente, și după cum susține Levy Brühl, primitivul nu dă nicio atenție, cel puțin reflectată, succesiunii ireversibile a cauzelor și efectelor. În aceste condițiuni reprezentarea timpului, din lipsă de suport, nu poate fi decât indistinctă și rău definită. Ea se apropie mai degrabă de un sentiment subiectiv al duratei, nu fără o oarecare analogie cu aceea care a fost descrisă de Bergson. (La mentalité primitive. Cap. II, Les puissances mystiques et invisibles. § VI, pag. 89-90).

Și atunci când am numit unul din aspectele fenomenului estetic o simultaneizare a succesiunii, o spațializare a timpului, n'am luat formula aceasta în înțelesul logice, ci în cel primitiv.

Pentru primitiv spațiul este plin de calități; regiunile sale au virtuți proprii, ele participă cu puteri mistice revelatoare. Spațiul nu e atât reprezentat, cât mai degrabă e simțit și diferitele direcții și situații în spațiu se disting, pentru primitiv, în mod calitativ unele de altele.

Și cum pentru primitiv nu există decât cauze primordiale, în niciun caz cauze scenice, timpul va fi un spațiu calitativ. (Ibid., pag. 92).

Pe de altă parte, fiindcă, grație punctului nostru de vedere, cugetarea evoluată este o amalgamare de cunoașterea prelogică și logică, spațializarea conceptuală, care este logică cu esența sa, redevinând în actul de contemplare estetică spațializare prelogică, în felul acesta formula bergsoniană nu o contrazice pe a noastră, ci dimpotrivă, o întărește.

„Ceea ce ne-a interesat”, ne spune Bergson, (după ce am asistat la o dramă izbită), nu este atât ceea ce ni s'a povestit despre altcineva, cât mai ales ceea ce ne-a făcut să vedem în noi înșine), toată acea lume confuză de lucruri vagi, care ar fi voit să fie și care pentru ferircirea noastră, n'au fost. În același timp

MARGARETA COSSACEANU :
PORTRETUL LUI ETIENNE DE VIEL
CASTEL

pare, că o chemare a răzbatut până la a-mințirile atavice în mod înfinit stră-vechi, atât de profunde, atât de străine vieții noastre actuale, în cât această viață ne apare câteva clipe ca ceva ireal pentru care va trebui să începem o altă ucenicie". (Le rire, pag. 164—165).

Fără să se fi referit anume la supra-viețuirea elementelor prelogice în actul de contemplare estetică, Bergson ajunge, poate fără să-și dea seama, să stabilească o relațiune între actul de contemplare și cunoașterea primitivă, deși în mod aparent respinsese spațializarea timpului. Am insistat, credem, de-ajuns asupra caracterului acestei spațializări, ca să nu ne închipuim, că ar exista o contradicție în ideologia bergsoniană, sau între aceasta și aspectul formulat de noi cu privire la relațiunea între cunoașterea prelogică și cea estetică, pe care noi o conturăm mai pronunțat decât o întrezărire în treacă Bergson, mai ales că pentru cugetătorul francez problema estetică n'a fost niciodată obiectivul său principal.

Iată cum subliniara freudiană articulată cu interpretarea lui Egger pe conceptul aristotelic al catharsisului dobândește o rezonanță mai profundă prin ideologia estetică a lui Nietzsche sau Bergson și după lucrările lui Levy Brühl, care combate prin legea participatiunii școlii antropologică și etnografică engleză, utilizându-i însă întreg materialul.

Sunt și alți cugetători, care au observat fenomenul eliberării de o anumită comprimare lăuntrică, atunci când contemplăm opera de artă, și între aceștia, deși punctul de vedere este altul, nu putem omite pe Spengler (*Der Untergang des Abendlandes*, 1917) și pe Worringer, care analizează, ficcare potrivit punctului său de vedere, acea „spaimă”, ce se filtrează din adâncurile noastre sufletești în fața realității și de care artă e în stare să ne vindece.

(Vezi: T. Vianu, *Dualismul artei*, București 1925, unde autorul face un referat asupra esteticii germane contemporane).

Primitivul se găsea într-o panică permanentă, grație tocmai faptului, că realitatea nu putea fi înțelesă ideii de timp în înțelesul nostru. Cugetarea omului evoluat, care utilizează mai ales timpul îl face mai dominant. Și ori de câte ori apar urme, fie ele chiar îndepărtate ale cugetării primitive, urme articulate însă pe planul evoluat al unei cugetări post primitive, cum ar fi stringența sintetică din opera de artă, acea spaimă adormită în fundul sufletului nostru se trezește. Dar acum ea este transvaluată, nu ne mai umple sufletul de panică; readusă în planul conștiinței de către contemplarea artistică, ea nu ne mai domină, ci tocmai, fiindcă, înarmați fiind împotriva ei am doborât-o, o așteptăm cu plăcere.

Sufletul nostru în fața operei de artă se îmbracă, parcă, în haine de sărbătoare, spre a asista la defilarea umilă a dușmanilor săi lăuntrici, de care se descarcă, eliberându-se de o sarcină ce îl teroriza altădată, și pe care o elimină acum pentru creșterea conștiinței sale față de propria sa securitate.

De la sine înțeles este, că această încercare de a împlini golurile textului aristotelic nu însemnează, că în cugetarea Stagyrului raționamentul trebuie să se fi petrecut aidoma. Ar fi fost și o imposibilitate. Nu râvnim în niciun caz succesele unui Ed. Müller, Döring, Schasler, Zimmermann sau alții, care vedeau în Aristotel un precursor al lui Kant, sau

Rabindranath Tagore la Santiniketan

— IMPRESII —

de SYLVAIN LEVI

Am uitat să vă spun că avem un boy, un creștin din Madras, care se grozăvește că cunoaște pe occidentali și manile lor: Dacă ar avea făină, oțet și brânză ce mionează bună ne-ar prepara! Dar acești „Hindous people!” — și cu un gest disprețuitor indica întreaga populație a Indiei cu Tagore cu tot. Și Gandhi asta! Pentru noi catolicii, ce naivă e religia lor! Dar domnul profesor n'a auzit astănoapte, șgomotele aclea înăbușite, de părea că bate cineva ușor în geam? Un strigoi, domnule profesor. De altfel se spune că sunt mulți în această junglă.

Le negru de tot, scumpul nostru Iosif, mândru ca un curcan și e plin de cele mai bune intenții; a luat familiei Rathi pe cel mai bun „boy” care de altfel, n'a rămas cu noi; era de castă brahmanică; Memsalih (adică eu) îi dădea ordine; și hotărât n'a putut să se obișnuască cu „English people”. Noi (mai bine zis Iosif) am găsit un altul. Bola, om de serviciu la bucătărie și valet; un al treilea, Latu, e măturător, cără apă, aranjează florile, golește vasele de noapte, fiecare avem servitorul nostru: India n'a adoptat organizația noastră sanitară; canalizarea e înlocuită de personajii mute și invizibile, care se însărcinează cu curățenia de tot felul. Or fi existând multe alte țări unde atâția oameni să fie ocupați cu golitul atâtor oale de noapte?

Dar acest Iosif prețios și catolic, care ne tratează ca pe coreligionari, nu gătește prea rău, știe ce nu ne place și gătește un pilaf de raci de mare delicios:

...Există ceva foarte prietenos în lucruri, în oameni, aceștia au o mare blândețe, puțină ironie, finețe, cea mai largă umanitate (chiar și animalele se bucură de ea), o politețe frumoasă și gravă, nimic din prefăcătoria pe care occidentul a elaborat-o atât de bine. Și lucrurile au atât de puțină valoare! Cea mai frumoasă instalație ar face să rădă pe cele mai umile burghize dela noi: camera de culcare înseamnă un imens pat dur, un cadru de lemn, o saltea subțire; dar în el dormi liniștit sub perdeaua care te apără de fântâră; n'ai să te temi de animale. Nici un scaun; de obicei, pe pământ, se pun rogojină, ni s'a dat și nouă câteva și câteva mobile: dar anotimpurile succedându-se, cel groznic de cald și ploios după cel groznic de călduros și uscat, fac să joace toate încheieturile. Sala de baie, e o odaie cimentată, cu enorme bazine pline de apă, un taburet jos pe care

Hegel, al lui Herbart sau al întregii estetice contemporane.

Am voit numai să îndicăm sugestiile ce le poate procura la lumina esteticii contemporane așchia rămasă din cugetarea aristotelică în ceea ce privește purgarea cathartică, ce a fost enunțată de el pentru prima oară.

E vorba cu alte cuvinte de istoria postumă a unui concept aristotelic, sau, poate mai de grabă, o încercare de a racorda diferitele păreri emise în legătură cu un punct de vedere comun, deși autorii lor nu știau unii de alții și mai puțin Aristotel de ei toți.

SCARLAT STRUȚEANU

te întinzi și cu o oală care se aseamăna cu o măsură de un litru, te stropești.

Am sosit în cel mai bun anotimp, iarnă; ziua este arzătoare, seara și dimineața mai răcoare, noaptea delicioasă. Cu toate acestea toți se învelesc în gurăți; unii tușesc. Costumul redus la minimum la oamenii din popor, constă pentru femei dintr-o lungă bucată de stofă sari, din care ele își fac în același timp jupă, o draperie care acoperă bustul și un vâl pe cap.

Nimic mai pudic, mai frumos, și care a prindă mai bine. Oamenii dintr-o draperie lungă își fac niște pantaloni largi de tot, peste cari cade o tunică lungă. Ce mai econom o înlocuiește printr-o cămașă urâtă de a noastră și astfel îmbrăcat am văzut venind la mine, pe mărșă și palidul profesor de limba franceză, elevul meu; în pantaloni albi foarte largi, o cască colonială de culoare kak și o cămașă mică cu cute largi.

...În frumoasa noastră casă am intrat Sâmbătă, 12 seara; are un parter înalt, împrejurul căruia se află o verandă largă; o scară îngustă duce la o terasă unde se află corbii și porumbeii.

Nici un vecin, soarele se întoarce jur împrejurul nostru, nu-i nimic care să ne adăpostească. Cam la vreo șase sute de metri se află copacii și câșdirile școlii; la trei sute, bangaloulu familiei Rathi. Orizontul înfinit este atât de clar, în acest aer atât de uscat, că se vede până la douăzeci de mile, profilându-se coline al căror nume nu-l cunosc. E o zecă, m'am sculat de sease ore și jumătate, și noi suntem cei mai leneși din acest mic univers, aici toți se scoală puțin în năinate de răsăritul soarelui, pentru rugăciune și meditare; ziua începe prin cântece și elevii o sfârșesc tot cântând.

După prânz abia pot să scriu, îndatorile mele de stăpână a casei fiind din cel mai reduse. Toate ordinele sunt date lui Iosif; el vine să mă cheme pentru o cum-părare de pui, Poetul și familia Rathi cinând astăseară cu noi, e nevoie de o mari și trei mici. Cheltuelile le-am rădăuit; era o casă în care lipseau toate, cunoscând nici una din cele cinci sute de limbi ale Indiei, sunt la discreția fidelă lui meu servitor; schimbul valutar e catastrofal și cu toate acestea dacă ați vedea totalul de azi, v'ați îngălbeni de gelozie. Și dacă ați putea vedea bucătăria mea, cuptorul meu de pământ, mica mea masă. Când intru să-mi arunc ochii, găsesc întregul personal îmbrăcat în costume subțiri, așezat pe vine, șeful curții fiind legumele pentru nesfârșitul lui personal, ajutorul său spălând vesela, măturătorul dispărând. Tot așa, imi spune șeful meu, se petreceau lucrurile și acum douăzeci și cinci de ani; prețurile crescute, organizația e aceeași și totuși nimic nu mai e de recunoscut; acest popotimid, fricos, care se lipea de zid, numai când vedea un occidental, umblă de col până colo, liniștit și după cum îi e fire, fără să-i piese de străini. A trecut vremea când se putea scrie în sălile de gară European ladies, Native females.

Marile principii invocate în timpul revoluției: drepturile popoarelor, drepturile omului — se aseamăna acestor spirite de vechile legende care, odată invocate nu mai pot fi nimicite; înconjoară pământul. Mai este și pilda Egiptului, a Irlandei, N. mai e nici un indian, nici un englez care

să știe ce va aduce ziua de mâine. Măine, înseamnă nesupunerea civilă predicată de Gandhi, înseamnă boicotarea vizitei prințului de Gallia, Dar cât va dura această nesupunere? O imprudență, și India ia foc. Am ascultat îndelung Poetul care ne-a expus aspectele acestei grave probleme, într'una din serile trecute, în marea tăcere a nopții, pe care o întrerupea numai sgomotul dinamului (electricitatea luminează, școala, schitul, dar nu vine încă până la noi). Ne-a vorbit de îngrijorarea lui, nevoia de independență, sosind mai înainte ca să fie rezolvate cele mai grave dificultăți; rasele, religiile, castele, tot ce divizează marele popor. Și nici chiar el nu poate ghici cece poate să aducă zilele apropiate. În așteptare, el își îndeplinește misiunea, fundând la Santiniketan alături de școală, Universitatea care o va prelungi.

Și a început munca, a găsit aici elevi aleși, printre profesori, și câțiva călugări budiști din Ceylan, cu care speră să facă lucrul bun. În fiecare zi, cursuri de sanscrită; în fiecare Duminică, conferințe asupra literaturii budiste, texte, comentarii, etc., la care asistă studenții care vin din Calcuta.

Iată-ne instalați pentru câteva luni, ne simțim foarte bine, dar așteptăm știri de acasă. Pentru India, în afară de ea nu există decât Anglia; în timpul călătoriei dela Ceylan la Calcuta, singura știre franceză repetată succesiv de diferitele jurnale privea recolta de sfeclă, deficitară. Noroc de tratatul franco-kemalist, care ne-a adus câteva știri de acasă.

Viața noastră de societate e intensă; saloanele noastre, sau mai de grabă veranda noastră, este plină de musafiri, doamne drapate ca statuile, lăsându-și sandalele jos în fața celor câteva trepte, cu talpa picioarelor îngrijit vopsită cu roșu și atât de timide, că nu îndrăznesc să spună un cuvânt. Nu-mi amintesc până acum nici un nume nici o față. Ieri mi s'a trimis în vizită un frumos sugaci de trei luni, mare, gras, superb cu ochii săi atât de mari, măriți și mai mult cu colir, cu o aluniță neagră în mijlocul frunții. Ca doică, un vlăjgan negru, cu șorț la brâu, care împingea căruțul.

P. S. — Azi dimineață, am primit în sfârșit o scrisoare dela copil, iată contactul restabilit. Ea ne-a fost adusă de patru fetițe și un băiețuș; și ne-au cântat ultimul cântec al poetului. Il auzisem cu toții ieri seară, la adunarea ținută în onoarea lui pline. Aici se poate înțelege de ce se serbătoresc aceste seri vrăjite. Pe la șapte, micul nostru univers se grupa, cum știu să se grupeze orientalii, sub cerul imens al nopții, lumina aurită a lunii îl umplea cu o lumină extraordinară. Poetul și nepotul său, grasul și deliciosul Dundenra Nath Tagore corul copiilor a cântat și m'am gândit că tinerețea noastră trăește departe de natură.

În seara aceasta sunt invitată de doamne; va trebui să le spun ce-au făcut femeile în timpul războiului și englezeasca mea e deplorabilă.

Mic Tratat de estetică literară SAU Lumea văzută estetic

9

(CE ESTE FENOMENUL ESTETIC? ARTISTUL)

5. Autospectatorul.

Se spune că natura a creat pe om, cel mai lucid dintre animale, ca prin coștiința lui să-și dea singur seama de propria-și conștiință.

Nu știm dacă în științele fizice, chimice și biologice s'a putut reconstitui prin semne grafice și numerice o credincioasă imagine a naturii. Chestiunea e foarte controversată. Natura nu intră decât în parte, în ce privește cantitatea și numai din profil, în ce privește calitatea, în formele și formulele științifice; acestea au pe de-asupra durerosul cursur că sunt, fără sfială, repudiate de oamenii de laborator la intervale îngrijitor de scurte.

Tot atât de imperfectă e opera de artă dacă voim să credem că are menirea primordială de a fi oglinda în lucrul căreia natura să cochetzeze cu propria-și conștiință. Dar artistul, liric sau epic, nu se poate reda în opera de artă decât pe sine, și cu cât e mai personal, cu atât e mai puțin oglindă a naturii, dar e cu atât mai prețios pentru artă.

Artistul ar fi deci autospectatorul a căruia ciudată manie e să se reproducă în cât mai multe opere de artă, imagini perfecte ale propriului său spectacol. Precum a creat pietre, copaci, stele, natura a creat diferite valori personale, a căror menire este să se realizeze pe un plan superior al biologiei, planul estetic. Această unitate personală crează la rândul ei organicitatea și unitatea operilor de artă ale aceluiași artist. Cu această moleculă a personalității originale se pot constitui familii și popoare de artiști, de-asupra timpului și spațiului.

Până acum nu s'a făcut o clasificare pe acest temei curat estetic, din pricina numeroaselor învelisuri străine care ascundeau adevărata față a valorii estetice. ...Dar această formulă a artistului autospectator, unic și indivizibil, nu ne mulțumește. Simțim că împotriva lui se ridică originalitatea vie și diversă a operilor de artă, răzvrătite împotriva propriului lor creator.

b) SPECTATORUL

(Lumea văzută estetic).

Invariabil egal zero

A. Maniu (Paharul cu otravă)

„Privesc fiecare obiect și
ființă ca un element al lumii,
combinat pentru plăcerea mea!”
Joseph Delteil

1) Plăcerea estetică pură.

N'am putea explica prea bine de ce unele înfățișări ale lumii ne fac plăcere, precum lumina soarelui, de ce alte înfățișări ne produc o plăcere amestecată cu un fior de teamă, precum lumina lăsar reduce, poate, în ultimă analiză la un sentiment de siguranță sau nesiguranță a vieții.

Și totuși aceste plăceri au ajuns o necesitate sufletească, un aliment — cum se spune — de „prima necesitate”.

A căuta plăceri, însă, și în înfățișările penibile ale lumii, e o „perversiune” sa-

fletească mai puțin comună, e drept, dar care poate fi găsită în toate timpurile și în toate colțurile pământului locuite de oameni. Căci omul e crud. Omul e sadic. Nevoia de spectacol e atât de tiranică — și privind origina ei, putem spune că dragostea de viață, manifestată prin sentimentul siguranței vieții e atât de puternică — încât stărpește deplin teama de pericol, chiar când e foarte apropiat, spre a îngădui să înflorească, luxuriantă numai plăcerea spectacolului lumii.

Sentimentul estetic este deci bucuria, adeseori sadică, deplină și independentă de orice alte sentimente și idei, la care ne ridicăm în fața spectacolului lumii. Înglobând toate facultățile sufletești, devenite sensibile printr-o plăcere distribuită egal pe toate antenele pe care le întindem lumii, sentimentul estetic apare astfel ca cea mai puternică și înaltă „conștiință” a existenței noastre.

Această „stare de grație”, sub forma ei cea mai pură și liberă, e numai privilegiul spectatorului. Artistul întrucât încearcă să realizeze în opere de artă „starea de grație” își alterează, prin chiar faptul creației, sentimentul estetic. El introduce preocupări intelectuale, din necesitatea de a fi expresiv, pasiv, prin însăși origina simțului creator, punându-se astfel în afară de bucurie. Bucuria artistului începe abea după crearea operei de artă când intră în rolul oricărui spectator — dacă mai poate fi în fața propriei sale opere, spectatorul crud, iubitor numai de privești, și atent numai la bucuria estetică. Și cum

nu sentimentul estetic este origina operei de artă (toți avem acest sentiment, dar nu toți simțim nevoia de a crea) ei necesitatea creației stimulată de diferite pricini de ordin psihologic, zadarnic am fi căutat la artist pentru lămurirea fenomenului estetic origina sentimentului estetic, așa cum ar părea firesc. Opera de artă, pentru spectator, adică pentru singurul element în stare să se ridice până la simțământul estetic pur, este deci numai o privești, pe un plan nou, alături de celelalte privești ale lumii; pe el îl interesează astfel nu artistul, cum se crede, ci opera de artă, precum îl interesează priveștea lumii și nu Dumnezeu. Pentru înțelegerea artistului spectatorul se adresează psihologiei, iar pentru înțelegerea lui Dumnezeu, metafizicii. Pentru plăcerea estetică se adresează numai operei de artă, ca unei înfățișări originale și independente.

Există un fenomen de acomodare a vieții, din cele mai elementare, care face ca o mână ținută mai multă vreme în apă caldă să nu mai simtă căldura apei, ca nimeni dintre noi să nu mai fie conștient de bătăile inimii — pentru că bate de mii de ani — și tot astfel. Plăcerea în fața priveștei lumii scade și se anulează prin însăși repetarea și menținerea acestei privești.

Cea dintâi condiție de menținere și reînnoire a simțământului estetic este deci schimbarea peisagiului.

Plăcerea pe care ne-o procură schimbarea peisagiului fizic — indiferent dacă

peisagiul e sau nu coace obișnuim să numim „frumos” — văzut din trăsură, din automobil, din tren, e de natură estetică. Tot astfel plăcerea de a privi focul care-și schimbă atât de repede forma flăcărilor. Cinematograful își dăruiește în bună parte succesul nu numai cuprinsului propriu-zis al filmelor, ci și plăcerii estetice elementare produsă de succesiunea rapidă a personajilor.

Din aceste două fapte — bucuria prin existența în fața priveliștelor lumii și schimbarea peisagiului pentru menținerea bucuriei — vom trage încheierea că unui joc cât mai original și mai complex de priveliște, îi va corespunde o plăcere cât mai vie și mai durabilă de natură estetică.

2) Ființa estetică perfectă.

Am pomenit cuvântul „joc”; nu e prea greu să aducem aci prezența copilului care prin deplină libertate față de sine, de natură, de societate (nu știe mai nimic, nu are grija nimănui) prin simțirea-i proaspătă și dornică de viață, este ființa estetică perfectă. Copilul în chip firesc știe și vrea numai să se joace. Este crud cu alții, pentru că pe el îl interesează numai priveliștea, și cele mai îngrozitoare cataclisme — moarte, cutremure, prăbușiri, incendii — pentru el tot jocuri sunt.

Nu vom să spunem că e lipsit de celelalte facultăți ale vieții. Copilul are îndeeși, exagerat, instinctul pericolului și, deviat, instinctul sexual. Dar starea lui firească, permanentă, întretăiată excepțional de elemente străine, e bucuria estetică pură, din priveliștea lumii și jocurile ei.¹⁾

¹⁾ Un tată ne povestește următoarele: „Micul meu prieten Marcel a plâns cu lacrimi grele din pricină că trebuia să se despartă de tatăl său, chemat de treburi pentru o vreme în alt oraș. Toate amenințările, toate făgăduelile n'au izbutit să alunge durerea copilului. Singurul mijloc de a-l potoli încă vre-o câteva clipe măcar, fusese că taică-sul a luat la gară. De pe platforma vagonului tatăl făgăduia o mie și unul de daruri copilului care se zbătea plângând între brațele mamei. Dar de îndată ce trenul a pornit și tatăl făcea semn și mai pasionate cu gura și batista, copilul potolit ca pr'n mîmune, încântat, cu ochii mari privca -- nu la ființa atât de iubită a tatălui pe care, vai!... o perdea — ci... la roatele vagoanelor care se învârteau.

Această firească „stare de grație” care ține nentrerupt până la o vârstă relativ înaintată — de obicei până la apariția pubertății, când copilul se deșteaptă cu durere la marile porunci ale lumii dinăuntru și din afară — este condiția cea mai prielnică scânteilor de invenție, cărora îi datorăm toată civilizația. Spiritul inventiv și bucuria estetică sunt caracteristice puerile, pe care oamenii din ultimele două veacuri școlile de azi — de la cele elementare la cele superioare — cultivă spiritul inventiv și atitudinea estetică. Vom reține doar vechia afirmație care s'a făcut despre artiști, că sunt niște „copii mari”.

Dacă influența omului matur asupra copilului și spiritului copilăresc e discutabilă, influența copilului asupra omului matur, deși necultivată, e sigură. Indiferent de rezistența omului matur, molipsirea se face instantaneu. Surâsul are înflorire pe figura celei mai zbărcite babe sau a moșului celui mai ursuz, de îndată ce apare copilul cu fireasca și proaspătă lui bucurie estetică, e un fapt de observație comună. Pentru autorul oricărui tratat de estetică — mare sau mic — apariția copilului între oamenii maturi are un scop precis: **reîmprospătarea puerilității**, mulțumită căreia omul matur își reînnoiește inventivitatea care-i ușurează biruința în viață, iar spiritul său încovoiat asupra tristelor realități înconjurătoare, redobândește virtutea de a se bucura din nou de priveliștea lumii și jocurile ei.

3) Spectatorul în fața operei de artă.

Opera de artă, desfăcută de toate legăturile ei didactice, istorice, morale, și sociale, în ochii spectatorului are același pret ca orice alt peisaj al lumii. În fața operei de artă spectatorul se găsește însă în fața peisagiului ridicat la alt plan, în plânsul în care se află sticluta ce parluie față de zece mii de kilograme de flori, sau formula logaritmică față de o înmulțire care ar dura câteva decenii.

De la peisagiul care glăsuiește direct și uneori cu un farmec special, elementar, omului celui mai simplu, până la același peisaj închis în filele unei cărți, e o distanță psihologică prea mare ca să ne închipuim că ar putea fi cu ușurință străbătută de orice suflet. E nevoie de o pregătire și un efort din partea spectatorului spre a se ridica de la peisagiul

fizic la acea lume de ruguri luminoase, în joc frizat, pe care perversiunea creatoare a omului o închide în câteva file fragile de hârtie.

Și aci apare greaua problemă a spectatorului în fața operei de artă: finețea organelor lui de percepție, calitatea și educația firii lui estetice.

Deși în mai toate tratatele de estetică factorul receptiv a fost lăsat pe al doilea plan, el e singurul în stare să autentifice și să valorifice, prin starea sa estetică, existența reală și specială a fenomenului estetic. Se crede îndeobște că fenomenul estetic porcede de la artist — factorul creator — care e mai mult sau mai puțin perfect, mai mult sau mai puțin original; factorul receptiv — spectatorul — a fost luat ca de la sine înțeles perfect, eroare care a falsificat și falsifică pe de-a-ntregul în judecata oamenilor însăși natura fenomenului estetic. Operele de artă nu sunt produse ale sentimentului estetic, artistul nu porcede de la sentimentul estetic în frenezia sa creatoare, ci de la forțe sufletești diferite, dacă nu chiar contrare și vrăjmașe sentimentului estetic, pe când atitudinea receptivă estetică ține exclusiv de capacitatea și calitatea spectatorului.

De la acest adevăr înainte, critica literară și artistică — dacă nu este ea însăși obiect de artă — ține de orice altă disciplină mintală, nu însă și de cea estetică. Critica literară și artistică n'are altă valoare decât aceea a individului care o exercită, și nu va putea ridica pe nici unul din cititorii săi la treapta de percepție estetică la care se află, dacă cititorii săi n'au aceeași calitate receptivă, sau una superioară. Utilitatea criticii literare și artistice stă în recunoașterea acestei relativități a spectatorului și în denunțarea ființelor simili-artistice. Când întuiește, descoperă, recunoaște și inițiază, criticul scrie doar un ziar intim.

De la același adevăr înainte — relativitatea spectatorului — trebuie să recunoaștem legitimitatea existenței tuturor ființelor artistice, creatori și opere de artă, până la care se pot ridica spectatorii doritori de plăceri estetice²⁾. Grupele artistice care s'au ivit în toate timpurile și în toate țările au fost mai curând asociații în jurul unei axe la anumit nivel în universul estetic, decât asociații artistice pe „principii” diferite.

Uriașa literatură care s'a scris și se mai scrie în acest domeniu e provocată de nerecunoașterea diferențierii celor trei factori (creator, spectator, operă de artă), care alcătuiesc fenomenul estetic. Sau emis directive critice din punctul de vedere al unui creator, a cărui cauză psihologică de creație au ridicat-o la rangul de universal principiu de artă.

Sau emis directive din punctul de vedere al operei de artă, cerându-li-se anumite „tendinși” -- de cuprins sau de formă -- care ar influența în bine și în util pe spectatorul doritor de emoții estetice. În sfârșit o seamă de esteți au ridicat sensibilitatea lor extrem de vie la rangul de principiu de artă, lăsând astfel deoparte toate treptele intermediare pe care se produc, uneori la categorii sociale întregi, autentice și uriașe bucurii de artă. Acești esteți sunt însă foarte puțin numeroși, ei au privilegiul distinct de a lupta pentru cât mai complexe mai subtile și mai originale priveliști de ar-

²⁾ Trebuie să facem distincția între plăcerea pe care o resimte cititorul care citește cu foc aventurile „Miresei răpită în noaptea nunței”, și aceea a inginerului care citește o strofă de Paul Valéry: e distincția însăși a plăcerii estetice, de celelalte plăceri ale vieții.

DIN „EXPOZIȚIA ACADEMIEI ARTELOR DECORATIVE

Chestiuni de limbă

— SCHIȚA —

Lui Sergiu Ionescu

În tramvai... Atmosferă specială pentru discuții pur teoretice și anonime. Tribună ambulată de debateri neașteptate și fără scop, — șarpe huruitor, eloquent și impersonal, — tramvai...

Chestiuni de filologie...

— „Dumnezeu, sfânt e tramvaiul!”

Un domn surzător, pornind subit, fără cauză, zise:

— „Atâț numai că nu se zice corect tramvai!”

— „Dar cum?!” zise tot surzător necunoscuta persoană...

— „Dacă ai cunoaște izvorul din care porcede cuvântul, n'ai mai spune așa...” răspunse grav cu vocea îngroșată, — cealaltă persoană anonimă.

Oarecum atins, răspunse celălalt:

— „Limbă?... Ce limbă?... Care limbă?...”

— „De sigur, domnule, de sigur... Limba de origine: limba scandinavă...”

— „Serios?...”

AL. LASCAROV MOLDOVANU

— „De sigur... Dacă ai ști, ai spune tremuê (cu accent pe ultimul e)...”

— „Fugi domnule de-aiici... Nu fii caraghios... Eu știu că-i zice tramvai... Asta!”

— „Știi d-ta, — dar nu e bine...”

Atrasă de perspective etimologice, o a treia persoană își desfășură, nechemată, cunoștințele:

— „Dacă vrei să știi: exact-exact nu e nici tramvai, nici tremuê... Adevărata pronunție este...” și când vru să spună, fu întreruptă de a doua persoană:

...tă, în vederea unor bucurii de intensitate corespunzătoare.

Fenomenul estetic revivit în întregimea lui ne arată că bucuria estetică este relativă la personalitatea creatorului opereii de artă, relativă la calitatea spectatorului. Originalitatea, ura de repetiție, care prezidează la producerea plăcerii estetice, se vâdește astfel domniind și raporturile cu totul personale de la individ la priveliște, de la spectator la operă — creând și în aceste raporturi priveliști pururi inedite.

F. ADERCA

— „Te rog, te rog... nu primesc lecții... Eu știu acest lucru **ad originalem**...”

— „Știi d-ta — zise a treia anonimă — dar pronunția adevărată, clasică, e **tranvé** (cu n și cu e accentuat...)”

— „Pfu!... Mă rog unde ați auzit dv. această pronunțare?...”

— „Eu, domnule, am auzit-o cu prilejul celui din urmă voiaj în Europa...”

— „Da?...”

Cel cu tramvai făcuse în fața acestor debateri, care începeau a fi **savante** pentru el...

Cel de-al treilea, urmă:

— „Trebuie un **distinguo**: dacă frecventăm unele cercuri, atunci... (și vorba nu se mai auzi din cauza șgomotului)... iar dacă, oricum... atunci...” (și iar vorba nu se mai auzi)...

Cel cu tremuê, fixat bine în gulerul țare și privind oarecum de travers pe cel cu **tranvé**, — ținea buzele umflate una peste alta, parcă ar fi fost botos din natură.

Câteva chipuri oboșite și plictisite, între care o privire de domnișoară clorică și două puncte negre cu cearecane de nesomn în jur, ale unei doamne mai în vârstă — constituiau oarecum **ansamblul** celor trei persoane anonime, prinse în mrejele neînțelese ale etimologiei și — putem zice — și ale foneticii... Iar o a treia pătură inconjurătoare o făceau: cealaltă lume din tremuê, — șgomotul — și infinitul de afară...

O tuse uscată și semnificativă, ca a celor care se pregătesc să țină un discurs la o adunare comemorativă, — dovedea că în discuțiune, intervine o a patra componentă...

Un domn, bine după înfățișare, dar cu nasul prea „puțin cam mare”, interveni, găfâind de-o emoție interioară:

— „Dacă vrei să știi, nici una din pronunțările postulate până în momentul de față, nu sunt, — cum să zic?... — puse **à point**... Hm!... Hm!...”

Cei trei ascultau, în diferite poziții, dar sceptici...

Oratorul urmă larg:

— „Adevărata pronunțare stă în găsirea izvoarelor profunde ale limbei — cum să zic?... — de origine... În jargon clasic, cuvântul se pronunță **tremuai**...”

Cei trei — și înconjurimea — câșcară ochii...

Cel de-al patrulea privea doctoral, decisiv și definitiv...

Tramvaiul (fără pronunțare precisă) mergea, — și mai ales huruia, ne-păsător, în fierăria lui, de demnurile ce i se dădeau...

De-o bucată de vreme, oleacă mai departe, stătea atent, cu mustăți prea „puțin cam lungi” și cu un neg bine plasat, un al cincilea anonim... Dușă chip, se vedea că îl frământă și pe el demonul tramvaic de a intra neapărat în discuțiune, — și mai înainte de a se suia la tribuna liberă și anonimă, — surăse în părul bine lins al negului precis și negru... Dându-și apoi cu totul unui tovarăș de-a dreapta și mai înainte de a intra în discuția publică, se întreținu cu tovarășul într-o scurtă convorbire **particulară**:

— „Auzi, neică, ce zic ăștia?...” Voia să-și facă aderență sau să cerce dacă nu cumva e un prost.

Tovarășul zise:

— „E niște proști, mă neică...”

Încorajat de această aprobare, negul făcu o sforțare și ajunse pe tribuna celor patru... Și cum nu cunoștea regulile

În 1835, Liszt făcând în provincie un turneu de concerte, avu neplăcerea să constate, într-un mic orașel, că în sală nu sunt decât 7 persoane. El nu se turbură, ci ieșind pe scenă, ținu următorul discurs:

„Doamnelor și domnilor, sunt foarte încântat de atenția dv., dar găsesc că sala aceasta nu este destul de confortabilă și deci, dacă acceptați, voi transporta pianul la hotelul meu, unde voi executa programul anunțat”.

Propunerea fu primită și Liszt oferi invitațiilor, în afară de muzică, o masă copioasă, cu șampanie și delicatose.

A doua zi, fu anunțat un al doilea concert, la care tot orașul se grăbi să vină. Dar de data aceasta, artistul se prezentă, cântă două bucăți și plecă.

Și de atunci Liszt nu mai fu văzut prin acel orașel.

Celebrul actor italian Mascarotti avea odată o mare nevoie de bani. Cum se pricepea și la pictură, și se angajă să facă portretul unui american. Dar îndată îi apărură o piedică grozavă: pictorul n'avea pânză. După multe căutări, găsi în culisele teatrului o tobă făcută din piele de măgar, pe care o luă, o puse într-o ramă și făcu portretul. Asemănarea era perfectă și americanul încântat.

Dar venind timpul ploilor, portretul începu să se strângă devenind de nerecunoscut. Primăvara, proprietarul tabloului tot mai căuta cauza acestui fenomen, când văzu că, sub influența timpului uscat, portretul își reia vechea fizionomie. Și acest accident se repetă, astfel că tabloul fu întrebuințat ca barometru.

„Iată că mă strâng, spunea americanul, deci vom avea ploaie”.

O doamnă invită, într-o zi, pe Alex. Dumas la masă și-l așeză alături de un general cărui îi vorbise cu multă căldură despre spiritul marelui romancier. Dar cum acesta nu-și întrebuința gura decât pentru mâncare, doamna îi repropuse:

„Dragă maestre”, nu e frumos din partea d-tale că nu vorbești nimic: generalul era foarte bucuros de a te fi întâlnit”.

„Oare eu l-am rugat să tragă vreo salvă de tunuri?...” răspunse Dumas.

ZOE V. LECCA

prosodice, irupția lui fu precipitată:

— „Ce tot umblați dv. cu mișmășur?... Ce **tranvalé, tremurê, tramvoă**?!... Gogosi... — al neichii cu dulce... — gogoși...”

Toți așteptau, oarecum indignați.

Omul urmă:

Gogosi, — pă cînste... ășta-i traivan, neiculit... cum te văz... Ce-mi tot umblați cu acadele?...”

AL. LASCAROV-MOLDOVANU

Tirania din umbra legilor

Tainele Hexamiliei

În anul când „Tribuna” din Sibiu își înceta, după 20 de ani de apariție regulată și neîncetată, apariție pentru totdeauna, ziarul maghiar care apărea atunci în București „Bukaresti Magyar Ujsag” scria:

„În România 150.000 de maghiari își câștigă în permanență pâinea, pe care acasă nu o pot găsi. Unde se găsec în grupuri mai mari pot să se organizeze în societăți, să înființeze și să întrețină școli și biserici. Nimenea nu-i împiedică ca între zidurile acestor societăți, școli sau biserici să ducă o viață cu adevărat maghiară. Nu este adevărat că maghiarilor le-ar merge rău în România, unde industria și comerțul unguresc sunt primite cu mai multă simpatie decât cele din alte state”.

Dacă nu s'ar cunoaște spiritul larg de toleranță care a domnit totdeauna în vechiul Regat față de naționalități, s'ar putea crede, că această declarație a ziarului maghiar din București a fost făcută sub o presiune din partea autorităților române. Deșertă credință! Pe vremea aceea autoritățile române nici idee nu aveau ce va să zică o problemă națională în România sau, cum s'ar zice azi, o „problemă minoritară”. Era atâta libertate în vechiul regat român, încât nimeni nu se sinchisea de ceea ce se tipărea într'un ziar maghiar care probabil că n'avea mai mult de 1000 de cititori în tot regatul.

Alta era însă adevărata cauză care a determinat ziarul maghiar din București să facă declarația de sus. Între procurorii maghiari și presa română din Ardeal se întinsese rău coarda și amenința în tot momentul să se rupă. Factorii politici responsabili dela Budapesta își dedeau foarte bine seama de subreditația acțiunii lor de prigoană împotriva presei române din Ardeal și ca să mascheze ilegalitatea acestei acțiuni acuzau prin presa judeo-maghiară dela Budapesta guvernul din București de persecuțiuni împotriva maghiarimei, care trăia răslețită, în situații sociale foarte inferioare, și prin urmare fără nici un pericol, în diferitele orașe din vechiul Regat. Atacurile acestea deveniseră în anul 1903 atât de dese și vehemente în cât presa maghiară din București, care își dădea mai bine seama de realitate, se văzu nevoită să protesteze împotriva presei dela Budapesta. Într'un număr din acelaș an, acelaș ziar maghiar din București se văzu nevoit în urma minciunilor sfruntate ale confracților săi din Budapesta, să-și avertizeze confracții „să nu mai facă pe apărtătorii maghiarimei din România, care se simte foarte bine aici”.

În acelaș timp „Tribuna” din Sibiu făcea bilanțul pedepselor îndurate, în bani și în temniță în ultimul deceniu dela 1893—1903. Bilanțul acesta se prezenta, în cifre, în următorul mod:

Amenzi în bani și spese de proces	Cor.	40.656.55
Spese cu întrefinerea re-dactorilor închisi		16.262.—
Total coroane		56.918.55

În aceeași perioadă de ani redactorii „Tribunei” au suferit în total 17 ani temniță de stat.

Citind azi articolele din „Tribuna” din acea vreme, împroceșate de procurorii maghiari rămâi nedumerit. Pe de-o parte surprinde nedibăcia profesională a autorilor articolelor împroce-

șuate, mai cu seamă ai celor din ultimii ani, pe de altă parte nu-ți poți explica procedeele procurorilor maghiari, cari au putut găsi în acele articole motive destul de grave pentru a trage în judecată nu câțiva gazetari, ci un întreg popor.

Lucrurile de-atunci, văzute prin prisma judecării de azi, nu pot avea decât următoarea explicație:

Sciziunea dintre „Tribuna” și „Tribuna Poporului” s'a făcut în detrimentul politic și moral al celei dintâi. Curentul activist triumfase asupra celui pasivist. Opinia publică se declarase în majoritate covârșitoare pentru activitatea politică și multă lume nu mai putea înțelege cum de conducerea partidului național persista încă cu încăpățănare în pasivitate. De ani de zile se făcea prin „Tribuna Poporului” și prin „Libertatea” propagandă activistă și cu toate acestea „Tribuna” scria la 24 Ianuarie 1903, cred că prin pana regretatului Ion Scurtu următoarele rânduri, ceace dovedește în mod eficace că, conducerea partidului național din acele timpuri nu mai era orientată asupra adevăratului sentiment al poporului român.

„Partidul activist scrie „Tribuna” la loc de frunte, poate servi de un refugiu sigur și comod pentru toți aventurierii, cari în lipsă de altă ocupațiune serioasă și cinstită într-o bună dimineață s'ar decide să-și pună candidatura în vre-un cerc electoral român”.

Era evident, că „Tribuna” îmbătrânise în cei 20 de ani de apariție ea și când ar fi trăit 200 de ani. Oficialitatea partidului național n'a știut să țină pas cu evoluția timpurilor moderne nici pe teren politic și mai puțin pe cel cultural, căci în vreme ce în primii ani de apariție ai „Tribunei” s'au editat în biblioteca populară a „Tribunei” 48 de numere, în ultimii zece ani nu s'a mai publicat nici o singură broșură, iar suplimentul literar care mai masca în ultimul timp tradiția culturală, n'a avut nici o calitate.

Nu mai încapă discuție că în urma sciziunii „Tribuna” intrase în perioada de decadentă, care și sfârși cu încetarea apariției în ziua de 16 Aprilie 1903.

Adversarii politici și publiciști dela Arad simțiseră atât slăbiciunea celor rămași în jurul „Tribunei” cât și noul puls al opiniei publice și prin urmare începușeră atacuri vehemente împotriva celor dela „Tribuna”. În lupta aceasta desperată nu se cruța nici un mijloc. Cei dela „Tribuna” erau atacați nu numai în privința atitudinii lor politice, ci atacurile atingeau de multe ori și viața lor intimă familiară. Lupta degenerase până la scârșă.

Situația aceasta penibilă era cu atât mai grea cu cât cei dela „Tribuna” erau puși oarecum sub interdicție, căci nu aveau voie să riposteze cu aceleași mijloace.

În astfel de împrejurări era evident, că guvernanții și presa dela Budapesta găseau destule prilejuri să dea în poporul român. Presa judeo-maghiară țipa ca din gura șarpelui împotriva „valahilor”, iar procurorii intentau procesele cu duimul. Tinta tuturor era desființarea „Tribunei”. Se proclamase tirania din umbra legilor și procese peste procese curgeau, ușurate în mare parte și de felul cum se scria în ultimii ani la acest ziar cu un început atât de glorios.

Politica împotriva naționalităților se

— Vedeam pe ziduri umbra de cărbune și mă opream, de frică să răsune în pieptul meu bătaile nebune.

Apoi fugii spre Cenchres, către port; simțeam că dorul nu pot să-l mai port; plesnea deasupra-mi vântul ca un cort.

Când apucaj cărarea cotitoare și m'amefiră portocalii'n floare, mă'mpleteceau petelele'n picioare.

Sub cearcănul de lană străveziu, se zugrăvisse cearcănul lor viu în roua unui fluier argintiu.

Și dintr'odată o femeie, două sărind pișcate, pare-se, de rouă, prinseră-aripi ca pentru-o zare nouă.

Jucau, se sbegiau cu sânii goi. Acum prindeau pământ; foșneau din foți și brațul încrustat era altoi.

Dar vreascuri noi pocniră din crotale, rupând ștergarul zărilor astrale cu șipete silhii de baeanale.

Svârleau în lună pieptul lor cabrat până se frângeau în iarbă, și deodată se surupsu în tropot sacadat.

Un semn — și hora lor făcănițoare se'nșurubă'n frenetică vâltoare, până căzură fripte de sudoare.

Un salt făcuse turma de satiri, căci trupurile prinse de delir îi așteptau cu stele în priviri.

Perechi, perechi stingeau în iarba mare a ritmului lunară aiurare; văzui un șir de stele funetare.

MARCEL ROMANESCU

inaugurase cu mult succes la Budapesta. Care erau obiectivele acelei politici ne-o spune șovinistul ziar judeo-maghiar „Budapesti Hirlap”, care scrie la acea epocă:

„Unul dintre cei mai puternici factori ai propagandei naționale este lățirea foilor de limbi străine din patrie și din străinătate. În Ungaria apar 394 de publicațiuni străine și 6572 de publicațiuni străine sunt importate de peste graniță”.

(Relevăm aici pentru minoritarii noștri faptul, că și presa maghiară califică naționalitățile din fosta Ungarie ca „străini”).

„Al doilea mijloc, spune mai departe acelaș ziar al propagandei naționale este școala. După 36 de ani de viață constituțională sunt încă, conform statisticei ministeriale, 1500 de învățători, cari nu știu sau nu vreau să propună în limba maghiară”.

Așadar obiectivele politicii ungare erau: presa naționalistă și școala confesională. Împotriva acestora se deslănțise toată furia. Din nenorocire atacul acesta găsi în presa românilor ardeleni un teren prielnic după sciziunea dintre „Tribuna” și „Tribuna Poporului”.

ION BAILA

MUZICA

ROMAIN ROLLAND

O, muzică ce deschizi adâncurile sufletului. Tu nimicești cumpănirea obișnuită a sufletului. În viața de toate zilele, suferințele sunt ca niște cărări închise înăuntru, se vestejesc puterile neîntrebunțate, virtuțile și viciile a căror întrebunțare ne stânjeneste; înțeleapta rațiune poetică, lașul simțământ comun, țin cheul cărării. Nu arată decât câte-va plămăde, în mod burghez orânduite. Muzica însă poartă ramura magică ce face să călăuzim incuietorile. Porțile se deschid. Demonii ies la iveală. Și sufletul se vârlă liber, pentru prima oară.

Totul e muzică pentru un suflet muzical. Tot ceea ce vibrează, se mișcă, palpită și se agită, zilele însorite de vară, cântă în cari suflă vântul, lumina ce se spândește, scânteierea astrilor, furtuna, ciripitul păsărilor, bâzâitul insectelor, freacățul arborilor, vocile dragi ori urlete, gălăgia dintr'un cămin, a ușei ce se deschide, a sângelui ce umflă arterele în vremea nopții, — tot ce există, e muzică: trebuie decât ascultată.

Muzica, într'o casă e ca soarele într'o câmpie. Muzica e afară, peste tot, când tu spiri aerul proaspăt al Domnului.

Măcară că-i o artă intimă, muzica poate fi și o artă socială; ea e fiica reculegerii și a durerii; dar poate fi și a veseliei și a frivolității. Ea se conformează cu toate tendințele și vremurilor; și ea se cunoaște istoria și diferitele forme pe cari le-a luat în scurgerea veacurilor, nu mai e de mirare contradicția între definițiile date de esteți. Unul măsoară muzică o arhitectură în mișcare; altul, o artă de pură expresiune morală. Un altu' cutare teoretician, esența muzicii e melodia, pentru altul armonia. Și în cele din urmă toate acestea sunt adevărate și cu toții dreptate. Muzica este o arhitectură de sunete în anumite veacuri de arhitectură și la popoarele arhitecte, ca Franco-Flamanzii din sec. XVI-lea. Ea este, figură, melodie frumoasă plastică la popoarele pictore și sculptoare, ca Grecii. E poezie intimă, efuziune lirică, meditațiune filosofică la popoarele cu tendințe poetice și filosofice ca Germanii. Muzica se adaptează tuturor condițiilor sociale. E o artă a curții galante și poetice în vremea Renașterii; o artă de salo în vremea sec. XVIII-lea, odată cu apropierea revoluției, devine expresiunea personalităților revoluționare; ea va fi în vremea societăților democratice ale viitorului, după cum al societăților aristocrate trecutului. Nici o formulă n-o încercuiește. Muzica e cântul veacurilor și floarea timpului, ea crește pe durerea și pe veselie, omenirii.

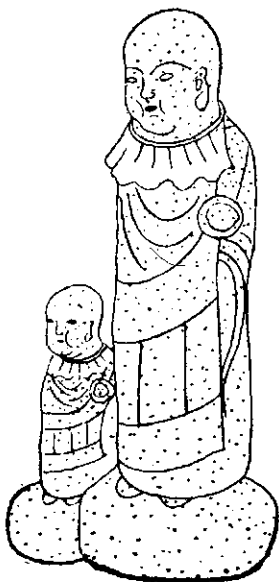
sunete, produse chiar de-un prost, se pot avea atâta putere de viață, încât pot desăvârși furtuni într'un suflet naiv.

Infiorarea dezordonată a lirismului individual are de vre-un secol și jumătate ceva bolnăvicios. Măreția moralei consistă în a simți și stăpâni mult, în a fi sobru în vorbe și cast în gândire, a nu o expune, a vorbi de-o privire, de-un cuvânt profund, fără exagerațiuni copilărești, fără isbucniri femeiești, pentru aceea ce știu să priceapă în puține vorbe, pentru oameni. Muzica modernă care știe să vorbească atâta despre sine și a-nestecă la orice vorbă, mărturisiri indiscrete este o lipsă de pudoare și de gust. Seamănă cu acei bolnavi cari nu se gândesc decât la boala lor și de cari nu se mai plictisesc să tot vorbească altora, cu amănunte respingătoare și caraghioase. Ridicolul acesta al artei se acuză de vre-un secol.

Spectacolul veșniciei infiorarea muzicii e o binefacere morală. E o odihnă în mijlocul agitației universale. Istoria politică și socială e o luptă nesfârșită, o împinsătură a omenirii către un progres veșnic discutat, oprit la orice pas, recucerit bucată cu bucată, cu o împătımire grozavă. Dar din istoria artistică se degajă un caracter de plinătate și de pace. Progresul nu-i aici. Cât de departe am privi înapoia noastră, vedem că perfecțiunea a fost de-acum atinsă și e absurd acel ce crede că străduințele veacurilor au putut apropia pe om de-o treaptă mai aproape de frumusețe, dela sf. Grigore și Palestrina. Pentru spirit nu există nimic trist și umilitor. Dimpotrivă arta este visul umanității, un vis de lumină, de libertate, de forță senină. Visul acesta nu conține nimic rău și n'arev de ce să ne temem în viitor. Neliniștea și orgoliul ar vrea uneori să ne încredințeze că am atins pîscul artei și ajunul declinului. Așa a fost întotdeauna.

În toate veacurile s'a gemut: „Totul s'a spus, de-acum, e prea târziu!” S'a spus poate chiar totul. Însă totul a mai rămas să fie spus. Artă este inepuizabilă ca și viața. Nimic nu face lucrul acesta mai adevărat ca muzica nescăpată, — oceanul de muzică ce umple veacurile.

trad. de M. GRINDEA

Pasteluri Industriale După amiază

Prin porumbiști, departe de oraș
Mă plimb și porumbiștile îmi cântă —
Și sufletu-și croiește nou făgaș
Prin vântul ce prin lanuri se avântă

...Și sufletu-mi dospind și cânt și lan,
Mă pierd de-oraș cu pitorescu 'n zare...
Dar înapoi mă ia un horn avan
Cu-adâncă și prelungă suspinare..

STELIAN CONSTANTIN

ARTA, PROFESORUL ȘI ABECEDARUL (Divagare nesfârșită)

Am colindat prin câteva expoziții de-a rândul — și m'am întors acasă cu sufletul greu de gol.

Hotărît: avem prea mulți pictori cari ar fi putut împlini în viață, alte rosturi, cu temeuri mai binecuvântate.

Goana după carierele artistice este o boală a veacului nostru.

Pric-nile cari o provoacă sunt amorul propriu și lenea.

Dar mai presus de toate ignoranța.

De aici atâtea victime, în mare măsură nevinovate.

Căci vinovatul adevărat e școala.

Nu mă gândesc numai la școala de Arte Frumoase, — despre a cărei dezastruoasă înrăurire asupra tineretului m'am ocupat dese ori, — ci la ori ce așezământ public sau privat unde copilul cade sub suggestia profesorului.

Fiindcă nu există — în ogorul artei — mentalitate mai dăunătoare sufleteste și mai derutantă socialmente, de cât aceea a profesorului.

Fără a vorbi de profesorul tip: prost, pedant și suficient.

Adică cel mai bine notat în cataloagele oficialității — și cel mai în stima publică.

Profesorul tip ideal, trăiește în afară de sensibilitatea epocii lui.

E, îndeobște, un întârziat de câte-va secole.

Neîmplinit prin naștere și educație — el nu poate recunoaște nici o valoare, prin efort propriu.

Almanahurile, monografiile și istoriile sunt singura lui călăuză.

Ceeace nu este consacrat — prin timp și erudiție — nu există.

Dacă nu există pentru el — nu există nici pentru elev.

Astfel cetățeanul cu studii superioare adică ieșit de sub teascul profesoral — nu cunoaște și nu cercetează, în literatură, de cât pe Dante, Shakespeare, Racine și Goethe, în muzică pe Rossini, Mozart și Verdi, — în pictură pe Michel Angelo, Raffael, și Rubens — în critică pe Diderot și Taine.

Aceasta pe tărâmul universalității.

Cât privește România — (fiindcă ținim la profesorul român) — el știe tot așa de puțin lucru despre arta țării lui, adică despre manifestările sufleteste superioare ale patriei lui cât știa acum cinci zeci de ani ultimul autor străin al ultimului volum de istorie universală.

Cafeneaua și gazeta sunt, câteodată, singurele lui surse de informații, întâm-

Cronica muzicală

ZALESKI ȘI RAICEFF LA „OPERA ROMANA”: QUARTETUL „ROSE”

plătoare, asupra artei noastre, pe care însă, nu prea pune temei fiindcă profesorul tip nu crede decât în buchea doc-tă, cu autoritatea verificată.

Iată pentru ce cărțile noastre de școală începând cu acele pentru școlile primare și sfârșind cu acele pentru u-zul universităților nu resfrâng nimic din marile frumuseți sufletești, actuale, ale neamului nostru.

Cartea de școală — operă a profeso-rului — ține pe copil până ce acesta a-unge om cu rosturi sociale, în cea mai desăvârșită ignoranță despre cea mai înaltă, mai nobilă și mai glorioasă in-sușire a contemporanilor: ARTA RO-MANEASCA.

Cercetând cărțile de școală ale copi-ilor mei, am putut, de pildă, afla că St. Iosif s'a născut la Giurgiu — dar n'am descoperit nici un rind privitor la pic-torii, sculptorii și compozitorii noștri mari, cari fac peste hotare faima țării noastre.

Grație întunecimii profesorului — e-ducator cu vorba, cu cartea și cu pilda — arta românească nu circulă viu, nu pă-trunde în masse, ca să le primenească și să le înalte sufletește, ci rămâne exclu-siva preocupare a câtorva cercuri foar-te restrânse, din capitala țării.

De câțiva ani s'a introdus — dar nu-mai pentru școlile secundare de fete, — un curs de istorie a artelor.

Nume și date...

Nici o cunoștință despre arta contem-porană, nimic despre arta românească de astăzi.

Profesorul a stabilit și aici fatala gra-niță între sensibilitățile surori.

Istoria aceasta a artelor pentru dom-nișoare, rămânând simplu ornament de sa-lon — și caracterizează suficient halul de neseriozitate, ignoranță și ridicol a profesorului, furnizor de programe ofi-ciale.

Ultimele expoziții — produs al școa-lelor noastre sau al celor similare, străine, lasă cercetătorului, dornic de satisfacții sufletești înalte, nu știu ce păclă grea și deprimantă nu știu ce gol lăuntric, peste puțină de definit, însă jignitor și dureros.

Gubernanții au hotărât în ultimul timp să refacă și să completeze programa detestabilă a școlilor noastre de Belle-Arte, din cari, în fiecare an, sunt arun-cați în stradă pictori cu apucături de pedagogi răsuflați, și profesori cu aere de artiști, grotești.

Cu redactarea proiectului de reformă a fost însărcinat însă — tot un profe-sor.

Rezultatele sunt matematic cunoscute. Școlile de Belle-Arte vor rămâne mai departe ceea ce au fost până acuma: laboratorii de mumificare.

Reorganizarea școalelor noastre de Arte Frumoase e în strânsă și organică legătură cu schimbarea atmosferei ma-nualului didactice care trebuiesc aduse la ritmul sensibilității și preocupărilor contemporane.

Ziarul care a ridicat chestiunea cărții de citire pentru copil, a pus cea mai serioasă și mai surprinzătoare problemă a anului.

Păcat însă că s'a adresat — pentru condescendență față de cititori — mai cu seamă profesorilor, sau politicianilor cu mentalitate asemănătoare.

Pe mine, personal, m'ar fi pasionat să știu ce crede Enescu, Han sau Demos-tene Botez despre cartea școlărușului, de cât, bunuoaară d. dr. Angelescu sau Madgearu.

Și așa fi folosit — vă asigur — înmîit mai mult.

N. N. TONITZA

Spectacolele extraordinare organizate de „Opera română” au înfățișat din nou publicului nostru două elemente lirice de seamă: baritonul Zaleski și tenorul Rai-ceff. În afară de capacitatea vocală și școala de cânt, este de atras atenția în deosebi asupra forțelor actoricești, mijloacele dramatice pe care le utilizează acești artiști de operă în interpreta-rii lor. De pe scenele lirice de unde ne vin, ei poartă spre noi din convingerile statornice auzite asupra interesului central pe care trebuie să-l aibă acți-unea dramatică, scenică, teatrul, în re-prezentarea de operă. Muzica este de puțin, deci, ca auxiliară, ca element susținător și promotor al dramei. Nu ca artă in-dependență, prin urmare aflându-și fe-nalitatea în sine însăși, potrivit pro-priilor sale legi estetice, ci încadrată, a-lătură de toate celelalte mijloace scenice, sporirii expresivității și intensificării inte-resului dramatic, — astfel trebuie consi-derată și tratată muzica în teatrul muzi-cal. Oricât de covârșitoare preponde-ranță este încredințată muzicii, sau nu-mă cântului chiar în unele epoci din isto-ria teatrului muzical, ceea ce determină o lucrare muzicală drept operă, este toc-mai această însușire specifică a lucrării, pentru realizarea căreia este necesară o complexitate de mijloace scenice, la care se adaugă și muzică, — tot ca mijloc, — împreună într'un scop dramatic, tea-tral exprimat. Una este de exemplu, o-pera și alta oratoriul, deși la prima ve-dere, s'ar părea că sunt identice aceste două forme de muzică. Și ceea ce le de-siubește — în general vorbind — este to-mai elementul teatral și dramatic, ho-tărâtor în operă, de neaflat în oratoriu.

Cântăreții Zaleski și Raiceff, prin jo-cul lor, pledează pentru tema ce punem aici, iar succesele pe care le dobândesc

în fața publicului nostru dovedesc că se resimte și la noi această nevoie de a orien-ta reprezentările de operă spre un tel dramatic. Iar cei ce vor profita mai mult, din înțelegerea și adaptarea ace-stui principial punct de vedere, vor fi de bună seamă, cântăreții români, dispuși-tori abili de așa frumoase glasuri, dar fă-ră prea mult interes în afară de rari ex-cepții, pentru teatrul pe care sunt che-mați să-l realizeze într-o reprezentație de operă.

Cele trei concerte de muzică de ca-meră date de Quartetul „Rosé” au tre-zit același entuziasm de odinioară, readu-când printre noi același spirit și fel înalt de înțelegere și exteriorizare mu-zicală. Cei patru instrumentiști, Arnold Rosé (violină I), Anton Ruzitska (viola), Paul Fischer (violină II) și Anton Wal-ter (violoncel), nu pot fi socotiți ca soliști de frunte. În execuțiile lor, când compo-ziția piesei impune un solo mai promi-nent, pare chiar stingheriți instrumentis-tul respectiv. Iar interpretarea ce îl pârștii de solo, apare nu ca o reliefa-re personală, ci mai mult ca o chemare a ansamblului. Căci forța fiecărui instru-mentist în ansamblu se valorifică. Așa ajuns, într'adevăr, acești purtători de ar-cușe la o desăvârșită contopire a fiecă-rui timbru în ansamblul general. Ai un-ghesia că sunetele răsar dintr'un orga-nism unitar, însuflețit de un singur in-sonoritate în împletindu-se ideal într'o mu-nenată țesătură. Avântul concertant al quartetului „Rosé” este cumpănit prin-tre o gradare dinamică minuțioasă și tem-pourile rigurose observate fără jasă și un sunet măcaș să fie mecanic, să nu fie greu de expresivitate, să nu întărească pierrea de emotivitate a piesei exe-cutate.

GEORGE DIACU

INSTITUTUL DE LITERATURA

□ În „Cuvântul literar și artistic”, preșosul supliment literar de Duminică al „Cuvântului”, aflăm o convorbire a d-lui profesor Ovid Densusianu, în legătură cu soarta Institutului de litera-tură.

Pentru importanța declarațiilor, ca și pentru gravitatea celor destăinuite, re-producem:

— „E adevărat că după discuții în două se-dințe chestiunea s'a pus la vot în consiliul ținut Sâmbăta trecută, dar rezultatul e atâta cât ni-mic. Din 12 profesori care erau de față 9 s'au abținut, 2 au fost pentru recunoașterea Insti-tutului — D. Dragomirescu, firește, și D. Rădu-lescu-Motru, — iar contra am fost numai eu. Exces de abțineri cum n'am mai văzut la vo-tările dela Facultate. Hipertrofiem mereu cam-promiterile și comicul.

„Atitudinea profesorilor era totuși clar indi-cată de legea învățământului superior, care spune, la art. 58-59, că nu se poate crea pe lângă o catedră fie vreun institut, fie vreun laborator, decât dacă se cere avizul facultății respective.

Cu Institutul de literatură nu s'a procedat așa: Facultatea de litere nu a fost întrebată

asupra utilității lui. El a ieșit din cădelnița po-litice; luni de-a-rândul D. Dragomirescu a cântat genialitatea protectoare din partidul li-beral și, ca răsplătă, într'o bună zi, Institutul a răsărit din voturile dela Camera.

„Chiar dacă nu ar fi legea, un simț elemen-tar de colegialitate ar fi trebuit să-i spuie d-lui Dragomirescu să ceară părerea celorlalți profe-sori și să i se spună dacă s'ar fi arătat că numai de institut de literatură nu avea nevoie Facultatea noastră, și mai ales așa cum îl în-țelege dânsul: cu neștiința literaturii, cu pro-ceede de balcanism și cu suspente operații la care sunt făcuți părtași și studenții.

„Multe iac politica și servilitatea chiar la Universitate, dar mă miră că un ministru a instrucției și Camera au putut lua în serio-neaștămpărul în continuă tovarășie cu ridicolul D. Dragomirescu a fost totdeauna antipodu bunului simț și atitudinile-i hilariante s-au fixa-de mult silueta — cu intruziuni în critică, unde neînțelegera ridicolului arată și ea inapțină-nele cuiva.

„Dacă ridicolul institutului zis de literatură se resfrânge și asupra celor care au patrona-rit înființarea lui, credeam că măcar votul Facul-tății de litere îl va îngropa. A fost și el o pri-veliste făcând șirag cu altele, un adaus la ce mereu răsare din fauna noastră universitară.”

E C O U R I

CAPITULARE

In ciuda tuturor previziunilor premiul literar al „Universului Literar” nu mai poate fi acordat.

Regretele noastre nu vor atenua nici odată sângele rău pe care acest premiu l-a făcut celor peste două sute de concurenți.

Cu toate scuzele pe care o astfel de situație, le comportă, finem manuscrisele la dispoziția d-lor autori-concurenți.

Ele pot fi sau ridicate dela redacție sau expediate, de către noi, la adresele originale după un aviz anume al d-lor autori.

REDAȚIONALE

□ In numerele viitoare vom începe publicarea marelui poem „Cei doisprezece”, de **Alexandru Blok**, în traducerea d-lui **Ion Buzdugan**. Versiunea va fi însoțită de 13 compoziții originale, admirabile ca linie și interpretare, datorite pictorului **V. Feodorov**. Cititorii noștri au avut un savuros aperitiv de artă cu publicarea poemei **Seyfi**, din numerele trecute.

SCRIITORII

□ D-l **Alexandru Marcu**, valorosul nostru colaborator, eminentul cunoscător al literaturii italiene, despre care inițiază, de câțiva ani, literale române, prin studii și traduceri literare, a dat la iveală o culegere de **Nuvela alese** din autorul astăzi în faima publică: **Pirandello**.

Volumul apărut în editura „Ancora-Benvenisti” (274 pag., lei 75), e însoțit de un prețios studiu critic asupra operei și carierei literare a lui Pirandello.

Lucrarea d-lui Alexandru Marcu e un mare serviciu adus literaturii române și nenumăraților cititori, pentru cari Pirandello e mai puțin accesibil cu teatrul său.

Asupra acestei însemnate lucrări vom reveni.

□ D-na **Aurelia Last** a publicat în ed. „Fundăției Principele Carol”, o elegantă plachetă de poeme germane: **Gedichte**.

□ Scriitorul **Camil Baltazar** face să apară luna aceasta cartea sa „Strigări trupești lângă glesne”, într-o ediție elegantă de numai 99 exemplare și cu gravuri originale în text. Se poate reține numai la „Bibliofila”.

CONGRESUL AVANTENILOR

□ In zilele de 5 și 6 Decembrie are loc la Brăila, congresul Avântenilor din întreaga țară. E sărbătoarea împlinirii a 30 de ani de străduință culturală pentru ridicarea provinciei, muncă de pe urma căreia au folosit nenumărate generații. Brăila a cunoscut, mai cu seamă, binefacerile acestei organizări culturale (sezători, biblioteci sătești, cicluri de conferințe, etc.) de pe urma căreia posedă, și până astăzi singura ei bibliotecă publică „Petre Armeanca”.

Pildă de idealism, râvna „Avântenilor” e o nobilă exemplificare a aceluși **regionalism cultural** despre care vorbea, deunăzi, unul din animatorii „Avântului”, d-l profesor universitar **Nae Ionescu**.

GRIGORESCU DE F. ȘIRATO

□ Ultimul număr al „Gândirei”, se deschide cu o schiță critică, semnată de eminentul critic de artă și pictorul sever, în același timp, care este d-l **F. Șirato**. După ce vorbește de impresionis-

mul lui **Grigorescu**, de predilecția lui pentru schiță, în înțelesul larg al cuvântului, termină cu aceste rânduri-concluzii, pentru o carieră și pentru un nume:

Calitatea de seamă, și prețuită deosebit, a acestui pictor delicat, înfrigorat de personal, este că, primul la noi, a părăsit atelierul ca să lucreze în plin aer. Că a înțeles importanța lucrului în plin aer, e marele lui merit: Paleta pictorilor a fost înviorată de armonii de culoare noui, ce alungă mohoritul ton de galerie.

De asemenea a priceput rostul tabloului de șevalet și al colorării de ulei. A înțeles importanța, de neocolit, pentru artist, a materialului în care lucrează. Colorarea de ulei prin substanța ei grasă, păstrează și prin strălucirea ei, e expresiunea materialului potrivit pentru reprezentarea lucrărilor lumesti pline de soava vieții, a materiei. Pictura în ulei mai e plăcerea pugnă ce iramântă un material pentru posibilitățile pe care le oferă și constituie o frumusețe în sine.

Plasându-și opera cu hotărâre pe subiectul românesc, el deschide o carte cu slove cunoscute tuturor și înțelese, în cuprins, de către toți. Într-adevăr imaginele țării Românești, familiaritate fiilor ei, prin simțirea ce-și găsește în natura ei izvor, se va exprima cu ușurință grașiului pământean și plin de înțeles...

Cultivarea acestei simțiri e pentru **Grigorescu** rostul artei românești, e învățătura lui.

Pentru acestea toate, exprimate în opera lui, **Grigorescu** în plastica românească nu este numai un nume, este o aureolă și de aceea un simbol.

BIBLIOTECA „REVISTA IDEEI”

□ D-l **Panaft Mușoi**, cunoscut cititorilor prin revistele „Mișcarea Socială” și „Revista Ideei”, pe care le-a dirijat, ca și prin nenumărate broșuri originale sau traduse din literatura socială sau filosofică străină, dă la iveală în aceeași colecție a bibliotecii „Revistei Ideei”, o broșură collectanee cuprinzând **Alte zări** scris de d-sa, **Despre materialism**, de **Antioce Zucca** și **Lumea cum ar putea să fie**, de **Bertrand Russell**.

Preocupările de cele spirituale ale d-lui **P. Mușoi**, sunt de un rar exemplu de idealism cu atât mai strălucit, cu cât zilele de astăzi sunt mai nepotrivite. Scrisul său e limpede, sfătos și de o mare seninătate în accent.

REVISTE

□ „Viața Românească”, 1926, anul XVIII. Octombrie, No. 10.

Ionel Teodoreanu, **Rodica**; **I. Petrovici**, La mare și la munte (Note de drum); **I. Șiadbei**, Neamul românesc (Asupra studiului etnologic al d-lui **O. G. Lecca**); **G. Bărgăuanu**, Priveliste în sat. — **Țintirim**; **Petre Marcu**, Psihanaliza judiciară; **Caterina Onea**, Despărțire. — **Melancolie**, **Cezar Petrescu**, Scrisori bucureștene (Sfârșit de vacanță. — Toamnă rurală și toamnă urbană. Cum redevii bucureștean); **Const. I. Vișoianu**, Cronica externă (Pactul franco-român. — Pactul italo-român); **M. Sevastos**, Cronica teatrală; **București** (Revistele—Buletul. — Esope. — Visul unui amurg de iubire. — Livada cu vișini. — Negustorii de glorie); **P. Nicanor & Co.**, Miscellanea (Iarăși democrația. — Franța republicană! — Școala. — Genul poetic. — Filozofia model. — Mișcarea literară. — Greșeli de tipar).

Recenzii, Revista Revistelor, Mișcarea intelectuală în străinătate, Bibliografie.

□ „Răsăritul” anul IX, No. 3, Noiembrie 1926.

Tiranía senzației: **prof. Pr. T. Chiriacuță**; Baladă: **Al. Lascarov-Moldovanu**; Pământ (versuri): **Arthur Enășescu**; Ultima probă: **N. Pora**; Doina (poem): **V. Militaru**; 7 ani dela moartea lui **Vlațuță**: **I. Gr. Opreșan**; **Gheorghe Tașcă**: **I. Gr. O**; Pagina creștină: **D. Nanu**; Ecouri, revista cărților și revistelor, bibliografie și cronologia evenimentelor social-naționale de **I. Gr. O** și **Al. Lascarov-Moldovanu**.

□ „Societatea de mâine”, anul III, N-rii 47-48, 21 și 28 Noiembrie 1926, Cuprinsul: „Probleme economice”: Stabilizarea monetară: **N. Dascovici**; Contabilitatea publică și contabilitatea privată: **N. Ghiulea**; Marii proprietari și colonizarea: **Ion L. Ciomac**; „Actualități”: Panegiricul lui **G. Bilașcu**; **dr. I. Iacobovici**; Apelurile la contribuția publică: **H. Trandafir**; „Progrese științifice”: Prin „Parcurile Naționale” din Statele-Unite: **dr. Alex. Borza**; „Probleme sociale”: Democrație și dictaturi în Grecia: **Tiberiu Boldur**; Doi exilați cehi din secolul XVII în Anglia: **V. V. Tilea**; „Supliment literar”: Strămoșesc pământ: **Rugăciune**; Când va suna supremul ceas: Ca două râuri ce se întâlnesc; Mint zărilor de argint; De mină mă despart, Linște; Aicea sunt întreg; Dor de ducă; Copacul: **A. Cotruș**; Toamna în sat; O foaie galbenă: **T. Mureșanu**; Cântări pentru omul mort: **Valeriu Bora**; Metempsychoză: **Vasile Al. George**; Femecea moartă: **Iustin Ilieșiu**; Coarda ruptă: **Ecaterina Pitîș**; Libertate, de **L. Andreev**, trad. de **V. Ghimpu**; Dicționarul Academiei; Masea timpului; Prin vechi colțuri de București: **Emanoil Bucuța**; „Cronici culturale și artistice”: Cum ne cunosc minoritarii — Teatru („Domnișoara Iulia” de **Strindberg**; „Striana” de **Alfred Moșoiu**; Turneul **Maria Filotti**; „Romanța” de **R. de Fiers și Croisset**). — Conferințe (**V. Bărbat**: Substratul uman al culturii moderne; **Emil Isac**: Propaganda artistică); **B. & B.**; „Cronica economică și financiară” Stabilizarea în Belgia. — Criza financiară din Austria: **Sabin Cioreanu**; „Fapte și observațiuni săptămânale”: **Dr. Petru Lucaci**, — Mișcarea social-economică. — Un muzău **Grigorescu**. — Dați un miliard pentru cultură. — Sate și orașe. — Maramureșul rade. — Frontul mic muncitoresc. — Arta tiparului la noi. — Buletinul Federației Internaționalei sindicale dela Amsterdam. — Institutul pentru studiul Europei sudetice. — Concursul soc. „Gutenberg”. — Ecouri. — Cronică măruntă. — Bibliografie.

□ **Ramuri** — Drum drept, No. 7-9, Iulie — Septembrie 1926:

N. Iorga: Un poet Sas; **Zulia Canta**: Scrisoare (poezie); **Gib. I. Mihăescu**: Squarul; **Ion Buzdugan**: Iubire de toamnă (poezie); **Șt. Bălcești** și **A. Pop Marțian**: Cenușărcasa (poezie); **D. Tomescu**: **D. Dragomirescu** și Sămănătorismul; **Al. Iacobescu**: Elegii (versuri); **D. G. Chițoiu**: Feciorul lui **Burăh**; **Zulia Canta**: Dor (poezie); **Al. Lascarov-Moldovanu**: **Hrubaru**, — Prizonierul; **Ștefan Bălcești**: Cântec pentru mâinile ei (poezie); **Ștefan Fălcoianu**: Un compozitor nou; **I. U. Soriciu**: **Astra la Zălau**; **D. I. Atanasiu**: Cronica teatrală, Reviste: „Țara noastră”, „Cosinzeana”, „Societatea de mâine”, „Cele trei Crisuri”. (**D. Tomescu**). Însemnări: **Gib. I. Mihăescu**, (**D. Tomescu**).

BILANȚUL CRITICII

□ **Viața literară** (I, 29), din 27 Noiembrie, publică sub titlul de mai sus paginile de încheiere a volumului al doilea din **Istoria literaturii române contemporane: Evoluția criticii literare**, de d-l **E. Lovinescu**. Extragem un fragment recapitulativ:

Fixată cu o mână atât de sigură de Maiorescu, deși fără alte preocupări de tehnică și amănunt, critica estetică a continuat, totuși, să se desvolte și sub valul acesta de misticism național și social: d. M. Dragomirescu e cel ce a reprezentat-o cu mai multă insistență; lipsit de o adevărată intuiție estetică și chiar de frâna simțului comun, exagerat și veșnic în fierberea căutării genialității printre tinerii săi discipoli, raționalist, didactic, d-sa și-a practicat dialectica critică la căpătâiul operelor de artă, din care a înțeles mai mult elementul intelectual, arhitectonic și discursiv; spirit sistematic, d. Dragomirescu a ajuns în cursul anilor până la vasta construcție a unei „științe a literaturii”, pe care nămic n-o legitimează. În posesiunea unui „frumos absolut”, era firesc ca d-sa să nu aibă nici un fel de receptivitate pentru formele noi ale artei; pentru a o adapta evoluției conceptului estetic, critica a intrat deci pe mâna poezilor modernizati sau a artiștilor (Ovid Densusianu, N. Davidescu, F. Aderca, Camil Petrescu, Lucian Blaga, Perpessicius), sau, mai rar, a unor critici dominați de sensul estetic al artei (Paul Zărnopol, cu exagerare estetizantă, Tudor Vianu, abstract, Pompiliu Constantinescu, pragmatic).

ISTORICUL PRESEI BRAILENE DELA 1839 LA 1926

□ E titlul unei vaste lucrări de peste 250 pag. datorită d-lui S. Semilan, publicist din Brăila.

Lucrarea va înfățișa Brăila sub toate aspectele ei, istoricul orașului, data asupra locuitorilor lui, biografiile tuturor personalităților cari au ilustrat orașul pe toate tărâmurile vieții și'n special istoricul presei brăilene de la începutul ei până'n prezent.

Pusă sub tipar, lucrarea va apare peste două luni.

CERCUL „SBURATORULUI”

□ Duminecă, 28 c., d-l G. Brăescu a citit în cercul „Sburătorului”, un fragment din romanul său „Moș Belea”. d-l E. Lovinescu, într'un articol din volumul al 2-lea al istoriei literaturii române contemporane, a înfățișat personalitatea critică a d-lui Ovid Densusianu.

D-na Hortensia Papadat Bengescu a citit primul capitol dintr'un nou roman. S'au citit, de asemenea, numeroase poezii.

Au asistat: d-nle T. Lovinescu, Petrovici, Getta Cantuniari, Sarina Pasd-soarele; Cerkez Bebs Delavrancea, Sanda Movilă și d-nii: I. Petrovici, ministru Instrucțiunii publice, Pompiliu Constantinescu, G. Nichita, I. Valerian, C. Narly, A. Holban, I. Călinescu, Gulian, Baltazar, etc.

LITERAT ȘI OM DE ȘTIINȚĂ

□ Intr'un articol al fraților Tharaud: „Pentru un literat sunt atâtea momente crude, când e singur în fața mesei de lucru, în fața unei materii care nu e nimic, un vis vag, un nor din care trebuie să scoată ceva. Acest ceva fi-va oare o bună ploaie roditoare sau mai curând apa inutilă ce curge dintr'un robinet deschis? Care dintre noi n'a cunoscut momente similare în fața acestei întrebări: „Pentru ce să scriu? La ce bun? N'af fi mai cuminte să fac indiferent ce, exerciții de haltere sau gimnastică suvează?”. Așa de rar ni se întâmplă să aflăm ceva care să merite oboseala de a fi scris.... Dar imi inchipuiesc că și'n laboratorii sunt destule dimineați

triste! Chiar și cu un microscop, nu descoperi în fiecare zi, minuni. Amănuntele cercetării sfârșesc prin a înăbuși în spirit lucruri cari ar vrea să-și ia zberul...”

TEATRALE

□ Teatrul Popular, va relua, în cursul lunii Decembrie, cu prilejul reintrării d-lui Vasile Brozeanu, comedia „Extemporalul”.

PIESELE ORIGINALE PREZENTATE TEATRULUI NAȚIONAL

□ Piese ale căror titluri le enumerăm mai jos au fost înregistrate numai în ultimele luni.

„Luminiță” de d-ra Ticu Arhip; „Eva” de d. Ion Săn Giorgiu; „Pavilionul cu umbre” de d. Gib. Mihăescu; „Daria” de d. Lucian Blaga; „Moșenii” de d. Sandu Teleajan; „Tani Viorica” de T. Scorțescu; „Calvarul” de d-na S. Casvau-Pas; „Fetele tătucului” de Stempo; „Farsa de Tavernier și I. Răcăciuni; „Frământări” de Mincu; „Acord familiar” de V. I. Popa; „Nuvelă de comandă” de d-nii L. Donici și V. Savel; „Cleopatra” de d. N. Iorga; „Greerele și Furnica” de d. Lascarov Moldoveanu; „Svasitica” de Kostia Rovine; „Gloria” de Aida Vrioni; „Fu poruncă dela Suceava” de d. G. M. Zamfirescu; „Perle împrăștiate” de d-na Marie Dolores Coșoiu; „Gemma” de d. Dumitrescu-Buzdugan; „Puiul de Drumes Mihail; „Banul Mărăcine” de Dumitrescu-Colteș; „Fiori de toamnă” de d-nii I. Foti și R. Voinescu; „La Răsăntie” de d-na Lucia Borg; „Drum drept” de d. Budiș Gheorghe; „Ministrul” de d. Brăescu; „Acel care joacă pentru alții” de Cocos Valeriu; „Ospățul lui Caiafa” de Cocos Valeriu; „Rostogolirea” de P. Cătanaru; „Puntea Craiului” de d-na I. Sabela Sion; „Cuiburi sfărâmate” de d. Sandu Teleajan; „Amorul Social” de d. Const. Stoianovici; „Sfârlă Nădrăvanul” de d. G. M. Zamfirescu; „Cărare nouă” de d. Const. Bacalbașa; „Strada Umbrei” de Isaia Răcăciuni și M. Franchetti; „Mocirla” de d. Olimp Gr. Ioan; „Două sentințe” de Paul Pastion; „Ceasul rău” de Radomir; „Heralda” de Alciun; „Rivala” de I. C. Aslan; „Dragoste mordiică” de d. Em. Antonescu; „Orfana” de d. Al. Filoreanu; „Camelia” de d-ra Gallia Tudor; „Jertfa datoriei” de Galita Mihail; „E-pave” de Hayward Gordon; „Ironia Vieții” de Const. Hențescu, etc., etc.

Parte din această piese au fost admise spre reprezentare. O altă categorie de piese sunt însoțite de rapoarte ale membrilor din comitet, iar altele n'au fost încă citite.

Cine știe câte capo-d'opere stau ascunse.

(Rampa)

DIN STRAINATATE

□ Premiul Kleist, unul din cele mai importante premii de literatură din Germania, care este decernat în fiecare an de către o personalitate literară, a fost anul acesta decernat de dr. Bernhard Diebold, autorul a două lucrări de critică: „Der Denkspieler Georg Kaiser și Anarchie im Drama”.

Premiul Kleist, în valoare de 1500 mărci, a fost repartizat între doi tineri scriitori: dramaturgului austriac Lernet-Holenia, pentru drama sa „Demetrius”, (1000 mărci) și povestitorului Alfred Neumann, autorul volumelor „König Haber Der Teufel și al dramei „Der Patriot”, care va fi reprezentată luna aceasta la Stuttgart.

Mențiunea de onoare a premiului Kleist, a fost acordată lui Martin Kessel pentru volumul de nuvele și poezii: „Gebändigte Kuren”.

Lernet-Holenia are 29 de ani, Neumann 31, și Kessel numai 25.

Anul trecut, premiul Kleist a fost decernat lui Carl Zuckmayer, pentru o media sa: „Der froeliche Weinberg”.

□ La Paris a apărut revista „300” sub direcția lui Massimo Bontempelli și e redactată în franțuzește și italianește.

Dintre scriitorii italieni, colaborează: Nino Franck, Alberto Cecchi, Pietro Selari, Conrado Alvaro, Bruno Barriti și Bontempelli.

Franta e reprezentată prin: Soupault, Pierre Mac-Orlan și Ivan Goll; Anglia prin James Joyce; Spania prin Ramon Gomez dela Serna; Germania prin Georg Kaiser, care publică o tragedie într'un act.

□ Mussolini obicinuește, ca în cuvântările sale, să facă dese incursiuni în istoria Romanilor, pentru a găsi justificare multor fapte ale sale. „Nouvelles litteraires” publică această notă, ca să arate că „Ducele” nu e prea sigur pe cunoștințele sale istorice:

„În momentul retragerii simbolice a parlamentarilor opoziționiști, pe muntele Aventin, Mussolini, compară pe principalul său adversar, Amendola, cu Menenius Agrippa. El lua pe acela care a adus plebea înapoi, povestindu-i fabula cu stomacul și membrele, drept șeful răsvrâtiților.

„În altă zi, comparându-se cu Sylla, Ducele și-a arătat din nou ignoranța. Sylla, spuse, a avut și el afaoarea sa, Matteotti; partizanii săi omorând pe Cinna, când Sylla a trebuit să plece în Asia. Eroare: numai când Sylla se întoarse din Asia, Cinna, consul, împreună cu Marius, a plecat în fruntea unei armate împotriva lui Sylla și a fost măcelărit în drum, de proprii săi partizani.

Și ar fi atât de simplu să nu vorbeamă nici de Menenius Agrippa și nici de Sylla”.

5 Decembrie, 1859: S'a născut în Tecuci scriitorul N. Petrașcu.

1865: B. P. Hașdeu a vorbit la Ateneul Român despre „Trei tipuri dramatice: Shylock, Gohsek și Moisi”.

1866: S'a născut în Craiova Traian Demetrescu.

6 Decembrie, 1890: A. D. Xenopol a vorbit la Ateneul Român despre „Influența grecească în jările române”.

7 Decembrie, 1897: Reapare în București sub conducerea lui Vasile M. Kogălniceanu „Steaua Dunării”, ziar fondat în 1855 de M. Kogălniceanu.

8 Decembrie, 1867: B. P. Hașdeu a vorbit la Ateneul Român despre „Instrucțiunea română în Transilvania”.

1868: Ioan Eliade Rădulescu a vorbit la Ateneul Român despre „Epopea română. Biblicile”.

9 Decembrie, 1884: V. A. Urechidă a vorbit la Ateneul Român despre „Cultura Română în secolul XVII—XVIII”.

10 Decembrie, 1900: Doctorul Luca a vorbit la Ateneul Român despre „Peripeziile morale în raport cu creșterea și ereditatea”.

11 Decembrie, 1867: Ioan Eliade Rădulescu a vorbit la Ateneul Român despre „Poezia epică, Oasian”.

1913: A murit Ioan Kalinderu.

Redactor PERPESCIUS